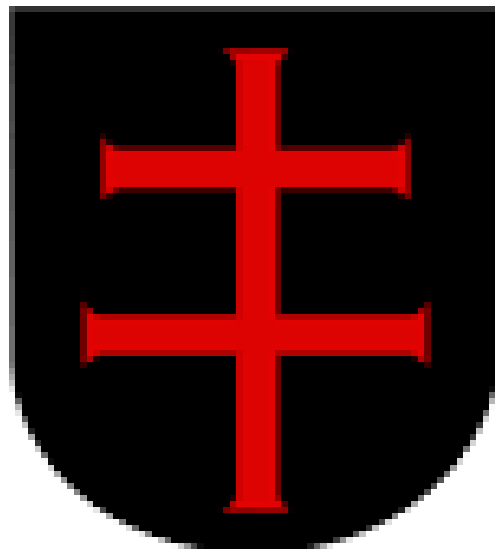

Unia Europejska
Fundusz Spójności

PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA I GMINY SKARYSZEW DO 2025 ROKU

Spis treści

Spis treści.....	2
1. Wprowadzenie.....	4
1.1 Wstęp	4
1.2 Partycypacja społeczna w procesie przygotowania i wdrażania Programu Rewitalizacji.....	5
1.3 Powiązanie Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi Miasta i Gminy Skaryszew	10
2. Diagnoza gminy i delimitacja obszarów degradowanych oraz obszarów rewitalizacji.....	12
2.1 Sfera społeczna.....	12
2.1.1 Sytuacja demograficzna	12
2.1.2 Pomoc społeczna.....	14
2.1.3 Rynek pracy i bezrobocie.....	16
2.1.4 Bezpieczeństwo	17
2.1.5 Oświata	19
2.1.6 Aktywność społeczna	21
2.2. Sfera gospodarcza	22
2.3. Sfera środowiskowa.....	23
2.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna	25
2.4.1 Infrastruktura komunalna.....	25
2.4.2 Budownictwo mieszkaniowe	26
2.4.3 Obiekty zabytkowe	27
2.5 Określenie obszaru zdegradowanego.....	27
2.5.1 Sfera społeczna.....	28
2.5.2 Sfera gospodarcza	40
2.5.3 Sfera środowiskowa.....	41
2.5.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna	42
2.5.5 Obszar zdegradowany.....	43
2.6 Określenie obszaru rewitalizacji	51
2.7 Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych.....	63
3. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych	66
3.1 Wizja obszarów rewitalizacji	66
3.2. Cele i kierunki działań rewitalizacyjnych.....	66

3.3 Główne projekty rewitalizacyjne.....	68
3.4 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym	72
3.5 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych.....	73
3.6 Indykatywne ramy finansowe	77
3.7 System wdrażania Programu Rewitalizacji.....	79
Spis tabel	82
Spis rysunków.....	84
Spis fotografii.....	84

1. Wprowadzenie

1.1 Wstęp

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach rewitalizacyjnych na lata 2014 – 2020, pod pojęciem rewitalizacji należy rozumieć: „proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez działania kompleksowe (...) integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji”. Takimi zasadami kierowano się również, opracowując Program Rewitalizacji Miasta i Gminy Skaryszew do 2025 roku. Program został przygotowany i opracowany zgodnie z wymogami określonymi w Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 – 2020 Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju z dnia 3 lipca 2015 roku (dalej: Wytyczne) oraz Instrukcji dotyczącej przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014 – 2020. Poszczególne części niniejszego Programu odpowiadają wymogom zawartym w obu wyżej wymienionych dokumentach.

W części wprowadzającej został scharakteryzowany proces partycypacji społecznej, który przeprowadzono na etapie opracowywania dokumentu, jak również zaproponowano możliwe formy włączania lokalnej społeczności na etapie wdrażania Programu Rewitalizacji. Chodzi o utrzymanie zainteresowania mieszkańców realizowanymi przedsięwzięciami, bowiem bez współpracy z nimi nie uda się osiągnąć pozytywnych efektów, zwłaszcza w wymiarze społecznym. Następnie określono w sposób opisowy, na jakich poziomach występuje zgodność niniejszego dokumentu z innymi dokumentami wyznaczającymi kierunki rozwoju gminy Skaryszew. Najważniejszym opracowaniem jest tu Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Skaryszew do 2020 roku, bowiem to ona najsilniej kształtuje i ukierunkowuje procesy rozwojowe.

Część druga Programu ma charakter diagnostyczny i opiera się na określeniu „pozycji” gminy Skaryszew na tle województwa mazowieckiego oraz powiatu radomskiego. W kolejnym etapie przeprowadzania diagnozy natomiast nastąpiło zejście do poziomu samej gminy – poszczególne dane analizowano już na poziomie ulic miasta Skaryszew oraz miejscowości wiejskich gminy. Do określenia miejsc w gminie, w których występuje kumulacja negatywnych zjawisk, wybrano wskaźniki ze sfer: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz środowiskowej. Dane do pogłębionej analizy problemowej dostarczał Urząd Miasta i Gminy Skaryszew, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

w Skaryszewie, Komisariat Policji w Skaryszewie, szkoły z terenu gminy czy Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu. Część opracowania diagnostycznego powstała również dzięki przeprowadzonym badaniom ankietowym mieszkańców gminy oraz wyników warsztatu problemowego. Ponadto wykorzystano inne opracowania planistyczne, jak Plan Gospodarki Niskoemisyjnej oraz coroczne raporty Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie na temat jakości środowiska, a przede wszystkim stanu powietrza. Na podstawie wskaźników określono w pierwszym etapie obszary zdegradowane poprzez określenie ulic w mieście Skaryszew oraz miejscowości wiejskich gminy. Za zdegradowane uznano obszary, na których wystąpiło przynajmniej 8 negatywnych zjawisk (prawie połowa wszystkich analizowanych). Następnie na warsztacie problemowym Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji wybrał miejscowości, które charakteryzują się większą liczbą problemów oraz które posiadają potencjał rozwojowy dający szansę przeprowadzenia skutecznych procesów rewitalizacyjnych. Miejscowości wiejskie zostały w całości określone jako obszary rewitalizacji (części zamieszkane), ponadto wskazano fragment miasta Skaryszew. Wszystkie obszary zostały zaznaczone na mapach.

Trzecia część dokumentu ma charakter wdrożeniowy, „wykonawczy”. Na początek wskazano wizję oraz cele strategiczne i cele operacyjne dla obszarów rewitalizacji. Dodatkowo zaproponowano kierunki działań, których wdrożenie zwiększa szansę osiągnięcia zamierzonych celów. Warto też pamiętać, że osiągnięcie celów operacyjnych pozwala na osiągnięcie celów strategicznych. Następnie przedstawiono dwie listy zadań – podstawową i uzupełniającą. Wskazano na możliwości zapewnienia komplementarności oraz cele, które mogą zostać osiągnięte dzięki realizacji tych przedsięwzięć. Kolejny element to indykatywne ramy finansowe. Ostatnia część to z kolei system realizacji i monitoringu.

1.2 Partycypacja społeczna w procesie przygotowania i wdrażania Programu Rewitalizacji

W opracowaniu niniejszego dokumentu brała udział społeczność lokalna miasta i gminy Skaryszew. Możliwości partycypacji próbowano zapewnić mieszkańcom gminy, stosując różne metody i narzędzia konsultacji społecznych, tak aby każdy mógł wybrać formę najbardziej dogodną z jego punktu widzenia.

W ramach prac nad dokumentem został powołany Zespół do spraw opracowania Programu Rewitalizacji dla Gminy Skaryszew (Zarządzenie Nr 77/2016 Burmistrza Miasta i Gminy Skaryszew z dnia 23 sierpnia 2016 r.). W lipcu 2016 r. na stronie internetowej gminy

oraz w sposób zwyczajowo przyjęty zamieszczono ogłoszenia dotyczące możliwości zgłaszania chęci członkostwa w zespole. Do Zespołu zostały włączone wszystkie zgłoszone osoby, tj. 10 przedstawicieli lokalnej społeczności – radni, przedsiębiorcy, przedstawiciele jednostek organizacyjnych gminy zajmujących się oświatą, kulturą oraz sołtysi i aktywni mieszkańcy. Skład Zespołu gwarantował znajomość problemów lokalnych w zakresie różnych elementów polityk publicznych.

Na etapie diagnozy stanu gminy i wyznaczania obszarów zdegradowanych, a następnie obszarów rewitalizacji, przeprowadzono warsztat problemowy. Warsztat odbył się w godzinach popołudniowych, aby zapewnić możliwość jak najszerszego udziału mieszkańcom. Zaproszono na niego wszystkich członków Zespołu, ale także rozpowszechniono tę informację, aby zapewnić obecność pozostałych zainteresowanych mieszkańców. Uczestnikom przedstawiono wyniki analizy wskaźnikowej, która wyodrębniła obszary zdegradowane na terenie miasta i gminy Skaryszew. Następnie poproszono ich o dookreślenie występujących w gminie problemów, bowiem wskaźniki tworzone na bazie danych statystycznych z różnych jednostek nie oddają w pełni odczuć i efektów codziennych obserwacji dokonywanych przez mieszkańców. Ich zadaniem było wskazanie problemów wraz z lokalizacją (poprzez podanie nazwy miejscowości lub ulic miasta Skaryszew, w których występują). Efekty pracy przedstawia Tab. 1. Należy zauważyć, że najwięcej problemów wymieniono w sferze przestrzenno-funkcjonalnej.

Tab. 1 Zestawienie problemów gminy na podstawie pracy warsztatowej.

Sfera problemowa	Wskazane problemy
Sfera społeczna	- duża liczba osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej, - wąska oferta zajęć dla seniorów,
Sfera gospodarcza	- brak większych przedsiębiorstw, - niski poziom rozwoju istniejących firm, - brak wsparcia dla lokalnej przedsiębiorczości
Sfera środowiskowa	- energochłonne lampy sodowe przy drogach, - przestarzałe i nieekologiczne instalacje grzewcze w budynkach na terenie Dzierzkówka Starego, - duże zanieczyszczenie powietrza z powodu opalania domów węglem, szczególnie w centrum miasta i na osiedlu Błonie,
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	- brak ścieżek rowerowych i infrastruktury rowerowej, jak stojaki rowerowe, miejsca do odpoczynku, znaki, - zły stan drogi dojazdowej do cmentarza w Skaryszewie, - niewystarczająca liczba miejsc parkingowych w centrum miasta, - zły stan bieżni na stadionie, - zły stan techniczny budynku na stadionie, w którym są m.in. szatnie,

	<ul style="list-style-type: none"> - brak sal gimnastycznych w szkołach w Odechowie i Dzierzkówku Starym, - brak przestrzeni w Skaryszewie na organizację dodatkowych zajęć, - brak atrakcyjnych i zagospodarowanych terenów zielonych w Skaryszewie, - niewystarczająca ilość infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w Skaryszewie (place zabaw, siłownie zewnętrzne), - brak sanitariatów w mieście, co stanowi problem z punktu widzenia np. turystów, - brak monitoringu miejskiego sprzyjający dewastacji, - niski poziom innowacyjności i wykorzystania nowoczesnych narzędzi komunikacji, jak kioski multimedialne, - brak tablic ogłoszeniowych w mieście
--	---

Źródło: opracowanie własne.

Na zakończenie uczestnicy warsztatu zdecydowali, które miejscowości zostaną ostatecznie uznane za obszary rewitalizacji, opierając się na analizie wskaźników, własnej znajomości problemów oraz możliwych do przeprowadzenia działaniach rewitalizacyjnych.

Po wytypowaniu obszarów rewitalizacji, na stronie internetowej gminy została jeszcze zamieszczona ankieta, w której można było wskazywać inne problemy oraz propozycje ich rozwiązania, odnosząc się już tylko do obszarów rewitalizacji. Poza wybieraniem problemów z przygotowanej już listy (na podstawie Ustawy o rewitalizacji oraz Wytycznych Ministerstwa), respondenci mogli również wpisywać własne obserwacje. Kwestionariusz był dostępny również w wersji papierowej w Urzędzie Miasta i Gminy. Wpłynęło 29 ankiet, z czego zdecydowana większość w wersji online. Wyszczególnienie problemów uznanych przez respondentów za najistotniejsze zawiera Tab.2.

Tab. 2 Zestawienie najistotniejszych problemów obszarów rewitalizacji według respondentów badania ankietowego.

Sfera problemowa	Wskazane problemy
Sfera społeczna	<ul style="list-style-type: none"> - bezrobocie, - starzenie się społeczeństwa, - brak integracji społecznej, - niedostateczny poziom uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym <p>Dodatkowe wskazania: przesiadywanie młodzieży w okolicach stadionu, co obniża poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.</p>
Sfera gospodarcza	<ul style="list-style-type: none"> - brak inwestorów, - niedostateczne wsparcie dla małych przedsiębiorstw, - niska aktywność gospodarcza, - niska rentowność gospodarstw rolnych, - brak uzbrojonych terenów inwestycyjnych

Sfera środowiskowa	<ul style="list-style-type: none"> - zanieczyszczenie powietrza przez nieefektywne i stare systemy grzewcze, - hałas przekraczający normy, - niedostateczna ilość kontenerów na odpady, - niska świadomość ekologiczna mieszkańców, - niedostateczne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	<ul style="list-style-type: none"> - niska estetyka przestrzeni publicznej, - niedostateczna infrastruktura drogowa, - zbyt mała ilość parkingów i chodników, - niedostateczne rozwiązania związane z bezpieczeństwem drogowym, - zła jakość i braki w oświetleniu drogowym, - niedostateczny dostęp do podstawowych mediów (jak wodociąg, kanalizacja, gaz), - niedostateczna ilość i stan terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, - bariery architektoniczne dla osób niepełnosprawnych, - niedostateczna liczba i jakość miejsc aktywności społecznej i kulturalnej (świetlice, ośrodki kultury itp.), - niedostateczna ilość budynków poddanych termomodernizacji, - zły stan zasobów historycznych, zabytkowych i kulturowych

Źródło: opracowanie własne.

Ponadto mieszkańcy zostali poinformowani o możliwości składania pomysłów przedsięwzięć rewitalizacyjnych na przeznaczonych do tego formularzach. Zostały one zamieszczone na stronie internetowej gminy w wersji edytowalnej oraz online.

Dodatkowo przeprowadzono jeszcze debatę nad dokumentem – również ona miała miejsce w godzinach popołudniowych. Na spotkaniu pojawiło się kilkanaście osób, którym przedstawiono najważniejsze założenia dokumentu. Największe zainteresowanie wykazano jeszcze diagnozą obszarów rewitalizacji oraz sposobem tworzenia wskaźników. Ponadto uczestnicy byli zainteresowani zakresem proponowanych w dokumencie przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Fot. 1 Debata nad projektem Programu Rewitalizacji.

Źródło: fotografia własna.

Włączenie społeczności lokalnej powinno zostać zastosowane również na etapie wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Ze względu na to, że został powołany Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji dla Gminy Skaryszew, zakłada się również powołanie Zespołu ds. Rewitalizacji, odpowiadającego za wdrażanie i monitoring Programu. Skład Zespołu może się "powtórzyć", ale przewiduje się także możliwość zaangażowania w jego prace zupełnie nowych osób.

Elementem partycypacji społecznej będzie również organizacja konsultacji społecznych przeprowadzonych metodami aktywizującymi, a dotyczących realizacji konkretnych przedsięwzięć. Chodzi o danie mieszkańcom możliwości wypowiedzenia się co do sposobów zagospodarowania terenów czy szczegółów projektów miękkich tak, aby wszystkie one w jak największym stopniu odpowiadały potrzebom mieszkańców. Z drugiej strony takie spotkania stanowią wyraz otwartości wobec mieszkańców oraz są okazją do wyjaśnienia pewnych zagadnień czy powodów, dla których dane przedsięwzięcie musi być zorganizowane w taki, a nie inny sposób.

Inny sposób angażowania społeczności lokalnej to ankietyzacja podmiotów/interesariuszy (osób, podmiotów gospodarczych, społecznych, itd.) z obszarów rewitalizacji na etapie oceny efektów wdrażania Programu Rewitalizacji. Przeprowadzanie takich ankiet pozwoli na uzupełnienie danych statystycznych gromadzonych na potrzeby monitoringu o odczucia i wnioski indywidualne. Jednocześnie - przy odpowiednio skonstruowanej ankiecie - pozwoli poznać propozycje rozwiązań ewentualnych pojawiających się problemów.

Wreszcie partycypacja społeczna może (i wydaje się, że również powinna) zostać zagwarantowana na etapie wdrażania dokumentu poprzez włączanie mieszkańców do realizacji konkretnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Mowa tu zarówno o pojedynczych mieszkańcach, jak i osobach zrzeszonych np. w organizacjach pozarządowych. Zaangażowanie to może przyjmować formę wolontariatu, przy czym coraz popularniejszy staje się on nie tylko wśród młodzieży szkolnej, ale również osób starszych. W tym drugim przypadku przynosi pozytywne efekty, ponieważ z jednej strony wykorzystuje wiedzę i doświadczenie życiowe, a z drugiej - sprawia, że osoby starsze czują się potrzebne i są bardziej dowartościowane. Włącza się je najczęściej do realizacji projektów miękkich w postaci zajęć artystycznych czy pomocy w odrabianiu lekcji.

1.3 Powiązanie Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi Miasta i Gminy Skaryszew

Gmina Skaryszew posiada różnego rodzaju opracowania o wymiarze planistycznym/strategicznym, które są aktualne oraz bazują na diagnozie sytuacji w gminie.

Najważniejszym dokumentem strategicznym w gminie, który projektuje kierunki jej rozwoju, jest strategia rozwoju gminy. Gmina Skaryszew posiada tego rodzaju dokument – jest to **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Skaryszew do 2020 roku**. W misji gminy w niniejszym opracowaniu zapisano konieczność łączenia wyzwań związanych z ochroną środowiska z wymogami cywilizacyjnymi, co przejawiać się ma chociażby w rozwoju infrastruktury technicznej, zwłaszcza wodno-kanalizacyjnej. Wskazano też na konieczność rozwoju tożsamości i patriotyzmu lokalnego wśród mieszkańców gminy, współpracy z organizacjami pozarządowymi, aby zintensyfikować i podnieść skuteczność działań realizowanych dla dobra wspólnego. Działania lokalne powinny koncentrować się ponadto na tworzeniu miejsc atrakcyjnych do spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przyjezdnych oraz poprawiać ofertę usług społecznych. Już te zapisy pozostają w zgodności z wizją rozwoju obszarów rewitalizacji, które mają być miejscami przyjaznymi do życia oraz prowadzenia działalności społecznej. Należy koncentrować polityki publiczne na poprawie stanu infrastruktury społecznej, a także kreować zachowania i postawy prośrodowiskowe.

Spójność między Programem Rewitalizacji a Strategią dostrzec można również na poziomie określonych przez te dokumenty celów. W Strategii cele zostały uporządkowane w 4 kategoriach, skupione wokół: 1) rozwoju infrastruktury technicznej, 2) rozwoju lokalnej gospodarki oraz funkcji wypoczynkowo-rekreacyjnych, 3) rozwoju infrastruktury społecznej

oraz aktywizacji i integracji mieszkańców, 4) ochronie zasobów i poprawie stanu środowiska naturalnego. Po przeprowadzeniu diagnozy stanu gminy we wszystkich sferach, zdecydowano się również przenieść niektóre z tych celów do Programu Rewitalizacji. Chodzi tu m.in. o cele dotyczące aktywnej integracji mieszkańców, czyli stworzenie oferty instytucji gminnych pozwalających na rozwój mieszkańców oraz kreowanie przestrzeni dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, co wpisuje się w postulat aktywizacji i integracji mieszkańców. Spójny pozostaje także cel drugi dotyczący rozwoju infrastruktury usług publicznych w zakresie rozwoju infrastruktury społecznej oraz poprawy stanu środowiska. Wyznaczone w Strategii kierunki rozwoju pozostają aktualne i adekwatne do sytuacji na obszarach rewitalizacji w gminie.

Gmina Skaryszew opracowała również niedawno **Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Miasta i Gminy Skaryszew na lata 2015-2020**. Wśród najważniejszych celów znalazły się tam ograniczenie emisji dwutlenku węgla i jednoczesny wzrost zastosowania odnawialnych źródeł energii, aby zwiększyć udział wytwarzanej przez nie energii, a także poprawić jakości powietrza. Wśród kierunków działań umożliwiających osiągnięcie tych celów wskazano m.in. wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców oraz przeprowadzenie termomodernizacji budynków mieszkaniowych i użyteczności publicznej, jak najszerze stosowanie odnawialnych źródeł energii oraz ograniczenie stosowania wysokoemisyjnych źródeł ciepła. Wszystkie te postulaty wpisują się w cel strategiczny poprawy stanu środowiska, a jego realizacji mają służyć zapisane kierunki działań odnoszące się do modernizacji infrastruktury i obiektów użyteczności publicznej oraz promowania „zielonej energii” i postaw proekologicznych.

Wśród najważniejszych celów zapisanych w **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania Gminy Skaryszew** z kolei mowa jest o wielofunkcyjnym rozwoju gminy, duży nacisk kładzie się na racjonalne korzystanie ze struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz posiadanych zasobów przyrodniczych. Sprzyjać temu ma realizacja celów podstawowych, wśród których wymieniono m.in. kreowanie funkcji wypoczynkowej. Wszystkie te działania powinny być realizowane w sposób zrównoważony, integrujący inicjatywy społeczne, gospodarcze czy polityczne. Również Program Rewitalizacji zakłada koordynację działań w sferze społecznej i przestrzenno-funkcjonalnej, które wzajemnie się przenikają.

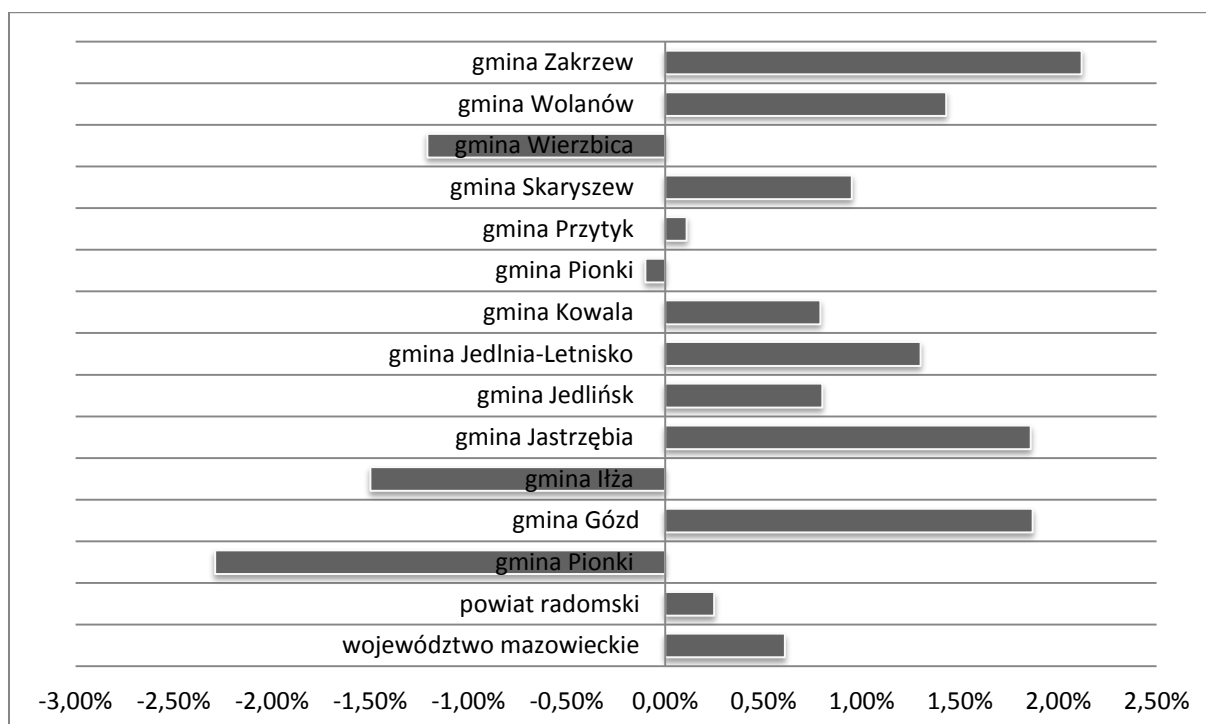
2. Diagnoza gminy i delimitacja obszarów degradowanych oraz obszarów rewitalizacji

2.1 Sfera społeczna

2.1.1 Sytuacja demograficzna

Gminę Skaryszew zamieszkiwało w 2015 r. łącznie 14386 osób. Od 2013 r. odnotowano wzrost liczby mieszkańców na terenie gminy o 0,95%, przy czym największy był on na obszarach wiejskich, gdzie wyniósł 1,1%. Jest to tendencja typowa w ogóle dla województwa mazowieckiego oraz powiatu radomskiego, choć w przypadku gminy Skaryszew występuje ona na wyższym poziomie (w województwie i powiecie wzrost liczby mieszkańców nastąpił odpowiednio o 0,61% i 0,25%). Mieszkańcy gminy stanowią 9,5% mieszkańców powiatu radomskiego oraz 0,25% województwa mazowieckiego.

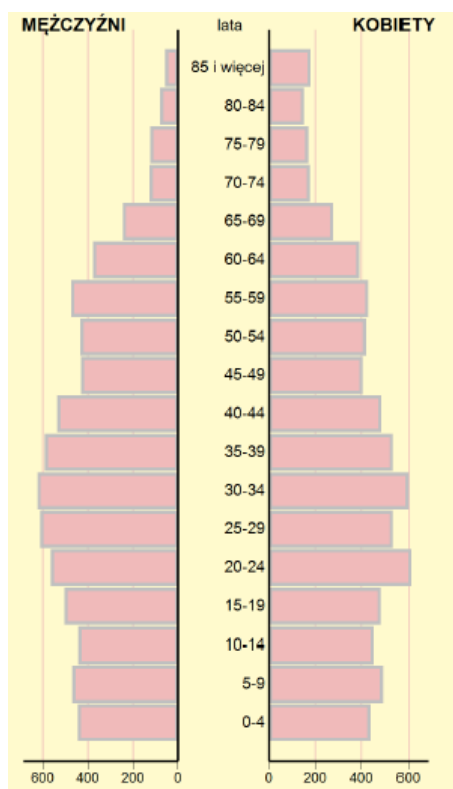
Rys. 1 Zmiany liczby ludności w latach 2013-2015 w gminie Skaryszew na tle gmin powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

W gminie Skaryszew dominującą grupę stanowią kobiety, natomiast mężczyźni to ok. 48% mieszkańców gminy. Taka tendencja jest typowa również dla powiatu i województwa, przy czym tam przewaga kobiet jest nieco mniejsza (udział mężczyzn wynosi odpowiednio 49,8% i 49,6%). Na 100 mężczyzn w województwie przypada średnio 109 kobiet, w powiecie 101, natomiast w gminie Skaryszew – 102.

Rys. 2 Ludność według płci i wieku w gminie Skaryszew w 2015 roku.

Źródło: *Vademecum samorządowca 2015*,

http://warszawa.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_mazowieckie/portrety_gmin/radomski/1425103_skaryszew.pdf.

Gmina Skaryszew lepiej wypada na tle województwa i powiatu również w zakresie poziomu przyrostu naturalnego. Wynosi on w tym przypadku 3‰ (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców), podczas kiedy dla województwa wskaźnik ten wynosi 0,5‰, a dla powiatu 0,8‰. Wśród gmin powiatu radomskiego wyższy przyrost występuje jedynie w gminach Jastrzębia, Zakrzew i Gózd.

Gmina Skaryszew jest na tle województwa i powiatu jednostką stosunkowo „młodą”, tzn. udział osób w wieku poprodukcyjnym wynosi tam zaledwie 14%. Charakteryzuje się również sporym udziałem mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, bowiem ponad 22% osób nie ukończyło 18 roku życia. Dość korzystną sytuację demograficzną potwierdza również wskaźnik obciążenia demograficznego rozumiany jako stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Na Mazowszu osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią prawie 33% ludności w wieku produkcyjnym, natomiast w gminie Skaryszew nieco ponad 20%.

Tab. 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w ogólnej liczbie mieszkańców [%].

	mieszkańcy w wieku [%]								
	przedprodukcyjnym			produkcyjnym			poprodukcyjnym		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	18,5	18,5	18,6	62,4	62,0	61,4	19,0	19,5	20,0
powiat radomski	21,1	20,8	20,6	63,7	63,5	63,2	15,2	15,7	16,2
gmina Skaryszew	23,2	23,1	22,7	63,5	63,2	63,3	13,2	13,7	14,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tab. 4 Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2013-2015 dla województwa mazowieckiego, powiatu radomskiego i gminy Skaryszew [%].

	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	30,5	31,5	32,7
powiat radomski	23,8	24,8	25,6
gmina Skaryszew	20,8	21,7	22,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

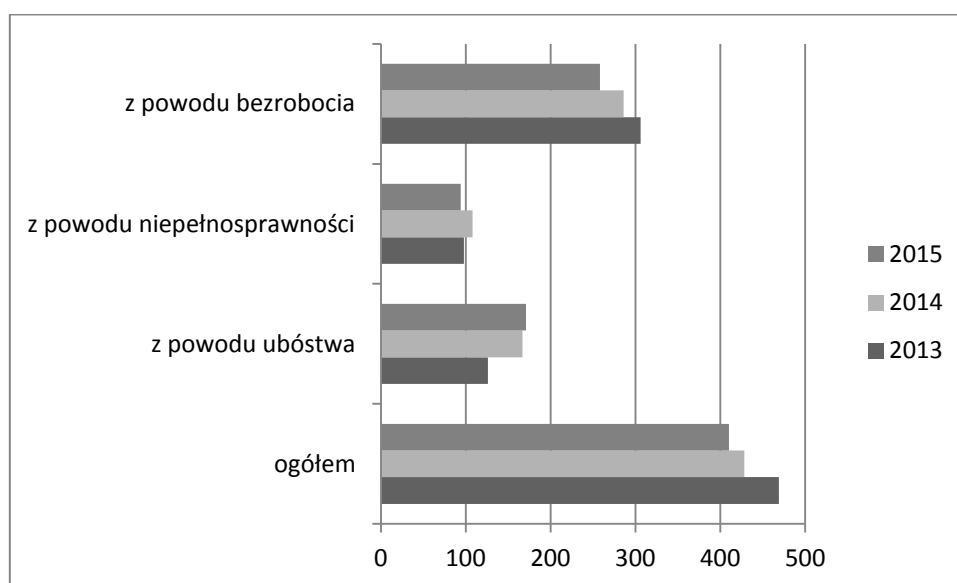
2.1.2 Pomoc społeczna

Udzielaniem pomocy społecznej w gminie Skaryszew zajmuje się Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (MGOPS) w Skaryszewie. Realizuje on zadania wynikające z ustaw o: pomocy społecznej, świadczeniach rodzinnych, pomocy uprawnionym do alimentów, dodatkach mieszkaniowych, systemie ubezpieczeń społecznych, promocji zatrudnienia i rynku pracy, świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych oraz cudzoziemcach. W ramach MGOPS działa również Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W skład Zespołu wchodzi przedstawiciele MGOPS, Urzędu Gminy, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Komisariatu Policji w Skaryszewie, Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej, parafii, służby zdrowia, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomiu i Zespołu Szkół w Skaryszewie.

W latach 2013-2015 liczba osób korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o 12,6%. Do najczęstszych przyczyn udzielania pomocy należą bezrobocie, niepełnosprawność i ubóstwo, przy czym w przypadku bezrobocia i ubóstwa zauważyć można wzrost liczby osób uzyskujących wsparcie (odpowiednio o 15,7% i 35,7%), a spadek w przypadku niepełnosprawności (o 4,1%). Tendencja spadkowa w zakresie pomocy społecznej od 2013 r. jest charakterystyczna dla całego województwa mazowieckiego,

o czym wspomina się m.in. w dokumencie *Ocena zasobów pomocy społecznej w oparciu o sytuację społeczną i demograficzną Województwa Mazowieckiego za 2015 rok*. Autorzy określają wysokość spadku liczby osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej w województwie mazowieckim na 2,4% w stosunku do 2014 r. i 3,3% w stosunku do 2013 roku. Natomiast najczęściej występującymi przyczynami były według pracowników ośrodków pomocy społecznej bezrobocie, ubóstwo oraz niepełnosprawność¹.

Rys. 3 Osoby korzystające z pomocy społecznej w gminie Skaryszew z poszczególnych powodów w latach 2013-2015.

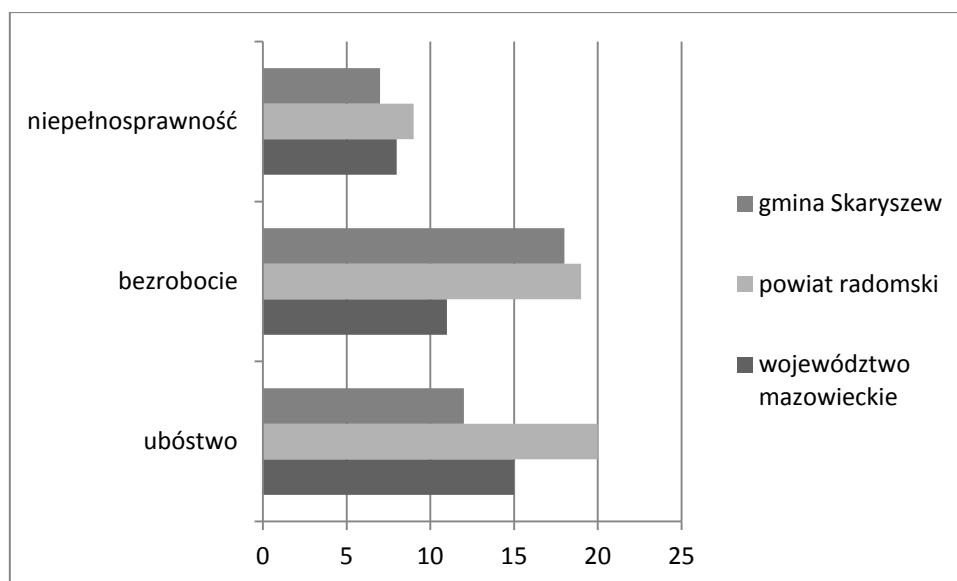

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Na tle powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego gmina Skaryszew osiąga dość korzystne wskaźniki pomocy społecznej, uwzględniające liczbę osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W analizie uwzględniono trzy najczęściej pojawiające się powody, czyli niepełnosprawność, ubóstwo i bezrobocie. W każdym przypadku najwięcej osób korzysta z pomocy w powiecie radomskim. Dla gminy Skaryszew wskaźnik osiąga wysoką wartość jedynie w zakresie pomocy społecznej z tytułu bezrobocia.

¹ *Ocena zasobów pomocy społecznej w oparciu o sytuację społeczną i demograficzną Województwa Mazowieckiego za 2015 rok*, s. 49.

Rys. 4 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców z powodu niepełnosprawności, bezrobocia i ubóstwa w 2015 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS i danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

2.1.3 Rynek pracy i bezrobocie

Poziom zatrudnienia najniższy jest ogółem w powiecie radomskim, gdzie w 2015 r. pracowało zaledwie 94 mieszkańców na 1000. Tendencja w kwestii poziomu zatrudnienia jest jednak w przypadku województwa, powiatu i gminy wzrostowa, przy czym od 2013 r. liczba pracujących najbardziej zwiększyła się w gminie Skaryszew (o 10,5%), natomiast najwolniej rośnie w powiecie radomskim (3,3%; województwo mazowieckie – 4%).

Tab. 5 Pracujący na 1000 ludności w latach 2013-2015.

Jednostka	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	272	279	283
powiat radomski	91	95	94
gmina Skaryszew	96	104	106

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym w województwie mazowieckim wyniósł w 2015 r. 6,6%, podczas gdy jeszcze w 2013 r. osiągnął poziom 8,5%. Podobna tendencja ma miejsce we wszystkich gminach powiatu radomskiego – zarówno jeśli chodzi o udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców, jak i w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym. Analiza poziomu spadków bezrobocia

pokazuje, że najbardziej udało się je ograniczyć w gminach Wierzbica (o 3 punkty procentowe – pp. w zakresie udziału liczby bezrobotnych w ogóle mieszkańców i o 4,8 pp. w zakresie udziału liczby bezrobotnych w liczbie mieszkańców w wieku produkcyjnym) oraz Pionki (odpowiednio o 3,2 i 4,7 pp.). W gminie Skaryszew spadek bezrobocia wyniósł odpowiednio 2 i 3 pp.

Tab. 6 Poziom bezrobocia w gminach powiatu radomskiego w latach 2013-2015 [%].

	udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców			udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Gózd	13,6	11,5	11	20,8	17,7	17
Iłża	12,3	10,6	10,2	19,8	18,7	16,7
Jastrzębia	9,6	8,2	7,5	15	12,9	11,9
Jedlińsk	9,1	8	7,3	14,4	12,7	11,6
Jedlnia-Letnisko	9	8	7,4	13,9	12,5	11,6
Kowala	10	9,3	8,2	16	14,7	13,1
Pionki	11,8	10	8,6	18,3	15,6	13,6
Przytyk	12,9	11,6	11,1	20,7	20	17,8
Skaryszew	11,5	10,2	9,5	18,1	16,1	15,1
Wierzbica	14,1	12,1	11,1	22	18,9	17,2
Wolanów	10,9	9,9	9,5	17,2	15,7	15
Zakrzew	10,4	9	8,2	16,3	14,1	13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

2.1.4 Bezpieczeństwo

Za bezpieczeństwo na terenie gminy Skaryszew odpowiada Komisariat Policji w Skaryszewie podlegający pod Komendę Miejską Policji w Radomiu. Dostępne dane statystyczne pokazują, że na poziomie województwa nastąpił w latach 2013-2015 spadek liczby popełnionych przestępstw o 19,5%. W powiecie radomskim ten spadek był jeszcze wyższy i wyniósł 30,6%, natomiast w gminie Skaryszew – aż 49%.

Tab. 7 Przestępstwa stwierdzone przez Policję w latach 2013-2015.

Jednostka	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	139 707	117 625	112 453
powiat radomski	2537	1805	1760
gmina Skaryszew	208	116	106

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

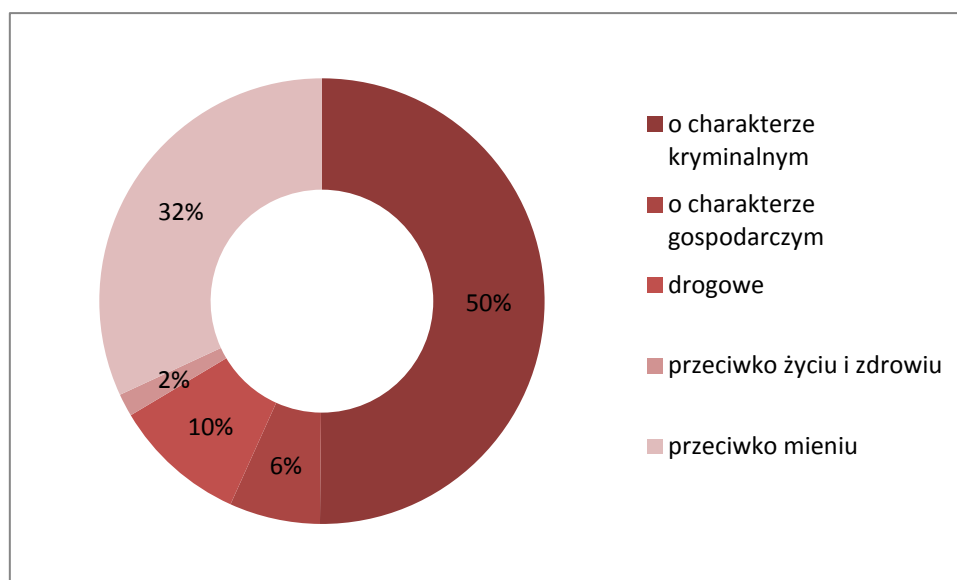
Tab. 8 Wskaźnik przestępczości [%o].

Jednostka	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	26,3	22,1	21,1
powiat radomski	16,8	11,9	11,6
gmina Skaryszew	14,6	8,1	7,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W powiecie radomskim największą część przestępstw stanowią te o charakterze kryminalnym oraz przeciwko mieniu. Według danych Komisariatu Policji w Skaryszewie, w gminie dominują przestępstwa typu drobne kradzieże i kradzieże z włamaniem. Wzrost liczby przestępstw odnotowano jedynie w przypadku uszkodzenia mienia.

Rys. 5 Kategorie przestępstw stwierdzonych przez Policję w powiecie radomskim w 2015 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Za bezpieczeństwo pożarowe na terenie gminy odpowiada Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej oraz jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej w Skaryszewie.

Z bezpieczeństwem wiąże się również kwestia przemocy w rodzinie. Instytucją, która stosuje najwięcej procedur „Niebieskich kart” jest Policja - według raportu *Realizacja zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie przez samorząd gminy i powiatu na terenie województwa mazowieckiego w roku 2015*, przygotowanego przez Mazowiecki Urząd Wojewódzki, 80% procedur zostało wszczętych przez Policję. Drugie w kolejności były jednostki pomocy społecznej z 14% procedur (niewielka zmiana w stosunku do 2014 r., kiedy to obie instytucje rozpoczęły odpowiednio 83% i 12% procedur).

2.1.5 Oświata

Na terenie miasta i gminy Skaryszew działa ponad 10 placówek oświatowych i przedszkolnych: Publiczne Gimnazjum w Skaryszewie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Chomentowie Puszczy, Publiczna Szkoła Podstawowa w Dzierzkówku Starym, Zespół Edukacji Gimnazjalnej i Podstawowej w Makowcu im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Makowie, Publiczna Szkoła Podstawowa w Modrzejowicach, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Wł. St. Reymonta w Odechowie z filią w Wólce Twarogowej, Publiczna Szkoła Podstawowa w Skaryszewie im. Orłąt Lwowskich, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Orła Białego w Sołtykowie, Samorządowe Przedszkole w Skaryszewie im. Siostry Gabrieli Sporniak oraz Niepubliczne Przedszkole MADAGASKAR w Makowcu. Od 2013 r. obsługą administracyjną i finansową tych jednostek zajmuje się Zarząd Obsługi Oświaty.

Szkoły realizują różnego rodzaju programy poprawiające jakość nauczania. Jednym z nich jest Youngster Plus, którego pierwsza edycja miała miejsce w roku szkolnym 2011/2012. W każdym roku szkolnym uczniowie z różnych szkół gminnych biorą udział w zajęciach dokształcających z języka angielskiego. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki realizowano projekty „Indywidualizacja nauczania i wychowania klas I-III”. Uczniowie wybranych szkół mogli brać udział w zajęciach dodatkowych m.in. z nauki czytania i pisania, matematyki, gimnastyki korekcyjnej, logopedycznych czy plastycznych. Dla uczniów klas I-VI z kolei przygotowano projekt „Dziecięca edukacja przyszłości – wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów poprzez dodatkowe zajęcia rozwijające kompetencje kluczowe w szkołach podstawowych”, w ramach którego organizowano zajęcia z zakresu ICT, przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, języków obcych, wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oraz sportowo-wychowawcze. Pozostałe projekty realizowane w szkołach gminnych dotyczyły m.in. edukacji artystycznej, ekonomicznej, zakupu książek do szkolnych bibliotek.

Relacja liczby uczniów uczących się na danym poziomie kształcenia do wszystkich zameldowanych osób w wieku odpowiadającym temu poziomowi nauczania tworzy współczynnik skolaryzacji brutto. W zakresie szkół podstawowych współczynnik ten osiąga najniższe wartości na poziomie gminy, choć są one zbliżone do średniej powiatu. W zakresie gimnazjów sytuacja jest analogiczna, choć wyraźniejsze są różnice między samorządem gminnym i powiatowym a województwem, które wypada zdecydowanie lepiej od obu tych jednostek.

Tab. 9 Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2013 - 2015 [%].

	szkoły podstawowe			gimnazja		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	102,9	98,1	93,9	101,9	101,5	102,8
powiat radomski	92,63	89,21	85,17	88,72	87,75	87,45
gmina Skaryszew	92,16	88,51	82,26	86,72	84,49	83,67

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Wyniki sprawdzianu szóstoklasisty z 2015 r. pokazują, że uczniowie gminy Skaryszew raczej przeciętnie wypadają na tle uczniów z innych gmin, jednocześnie średnie wyniki ze wszystkich części sprawdzianu są wyższe niż średnia wojewódzka. Średnie wyniki z języka polskiego są nieco gorsze niż dla powiatu czy województwa, natomiast z matematyki – odwrotnie.

Tab. 10 Wyniki sprawdzianu szóstoklasisty w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].

	średnie wyniki ogółem	język polski średnie wyniki	matematyka średnie wyniki
gmina Gózd	64,6	69,5	48,8
gmina Iłża	69,1	73,4	64,0
gmina Jastrzębia	66,3	68,5	58,4
gmina Jedlińsk	67,8	69,0	56,2
gmina Jedlnia-Letnisko	70,1	71,5	54,7
gmina Kowala	67,9	70,8	52,9
miasto Pionki	72,7	73,3	58,5
gmina Pionki	66,4	70,7	53,3
gmina Przytyk	69,0	72,8	59,1
gmina Skaryszew	68,9	69,0	58,6
gmina Wierzbica	70,1	68,4	58,2
gmina Wolanów	62,8	68,4	52,0
gmina Zakrzew	73,4	70,6	66,4
powiat radomski	67,3	70,6	57,5
województwo mazowieckie	66,1	73,3	58,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie, <http://bip.oke.waw.pl>.

Średni wynik ze wszystkich przedmiotów zdawanych na egzaminie gimnazjalnym osiągnięty przez uczniów gminy Skaryszew jest zdecydowanie wyższy niż średni wynik dla powiatu radomskiego i nieco niższy niż województwa. Gmina Skaryszew pod tym względem jest najlepszą gminą powiatu. Jeśli chodzi o język polski, to uczniowie osiągnęli bardzo wysoki wynik, wyższy niż średnia powiatu, ale o 10 punktów procentowych niższy niż średnia

województwa. Z kolei część matematyczną egzaminu uczniowie z gminy Skaryszew napisali najlepiej w całym powiecie.

Tab. 11 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].

	średnie wyniki ogółem	język polski średnie wyniki	matematyka średnie wyniki
gmina Gózd	52,2	61,7	46,7
gmina Iłża	49,2	57,7	39,8
gmina Jastrzębia	50,7	60,1	43,9
gmina Jedlińsk	50,4	61,3	46,4
gmina Jedlnia-Letnisko	56,5	64,1	45,8
gmina Kowala	52,4	58,4	48,4
miasto Pionki	53,6	63,0	45,1
gmina Pionki	51,2	61,9	50,7
gmina Przytyk	53,6	59,5	38,9
gmina Skaryszew	59,8	63,3	51,2
gmina Wierzbica	49,9	58,8	43,7
gmina Wolanów	48,1	55,7	41,2
gmina Zakrzew	52,8	63,6	49,2
powiat radomski	50,9	60,9	45,7
województwo mazowieckie	66,1	73,3	58,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie, <http://bip.oke.waw.pl>.

2.1.6 Aktywność społeczna

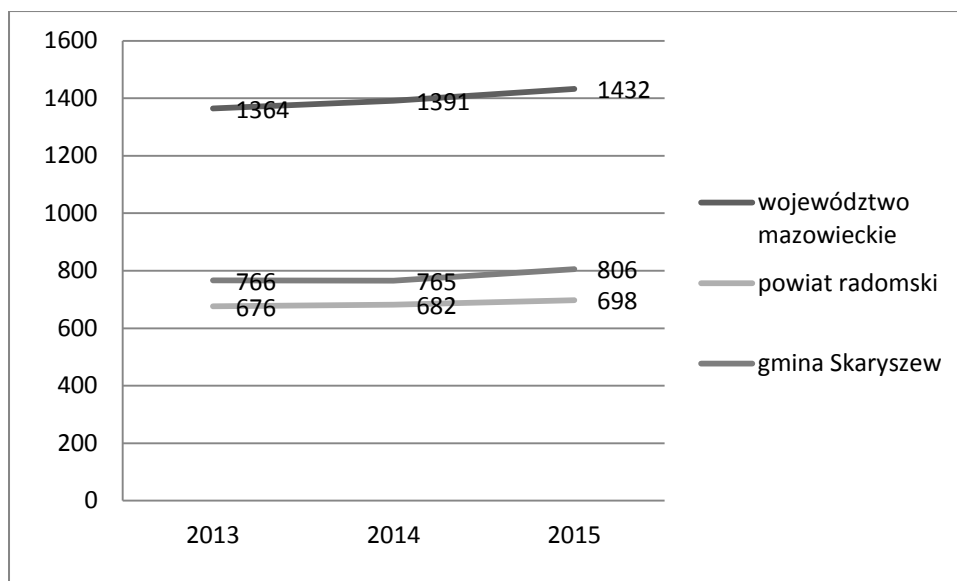
W gminie Skaryszew działa spora liczba stowarzyszeń, w tym bardzo dużo klubów sportowych. Część organizacji zajmuje się kultywowaniem lokalnych tradycji, pielęgnowaniem wiedzy historycznej oraz tworzeniem warunków do integracji społeczeństwa w oparciu o przedsięwzięcia kulturalne. Można do nich zaliczyć Stowarzyszenie „Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Skaryszewskiej”, Stowarzyszenie „Aktywni na Targowej”, Stowarzyszenie „Nasz wspólny cel”. Wśród organizacji zajmujących się pomocą społeczną, promocją zdrowia można wskazać Stowarzyszenie „Zawsze razem”, Polskie Stowarzyszenie Diabetyków koło w Skaryszewie, Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Providentiae Dei, Stowarzyszenie „Dzieci naszej wsi”, Parafialne Zespoły Caritas w Skaryszewie i Makowcu, Stowarzyszenie „Słoneczko”. W Urzędzie Miasta i Gminy swoją siedzibę ma również stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wspólny Trakt”. Oprócz tego w gminie aktywnie działa szereg klubów sportowych: Skaryszewianka Skaryszew, HUBERTUS Chomentów, Maków, TĘCZA Kobylany, Klub Piłkarski „BŁONIE”, Zabiegany Skaryszew, a także uczniowskie kluby sportowe: PUKS

Makowiec, Olimp Skaryszew, VICTORIA Skaryszew, PUSZCZYK Chomentów, Sołtyków, JADAREK, MODRZEW, PROMYK i Odechów.

2.2. Sfera gospodarcza

W województwie mazowieckim zauważalny jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Określona w ten sposób liczba podmiotów gospodarczych jest w gminie Skaryszew wyższa niż w powiecie radomskim, a niższa niż w województwie. Jednak gmina wypada lepiej pod względem dynamiki przyrostu liczby podmiotów – między 2013 a 2015 r. ich liczba wzrosła o 5,2%, podczas gdy w województwie o 5%, a w powiecie o 3,3%. Podobnie wygląda sytuacja w zakresie liczby osób prowadzących działalność gospodarczą - gmina wypada lepiej niż powiat, a gorzej niż województwo (w 2015 r. w gminie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców 71 osób prowadziło działalność, w powiecie 58, w województwie 94). Z kolei dynamika wzrostu jest najwyższa w gminie Skaryszew i wynosiła 6% między 2013 a 2015 r., a od województwa lepiej wypada powiat radomski (3,6% wobec 1,1%).

Rys. 6 Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba nowo wpisanych do rejestru REGON podmiotów gospodarczych jest najwyższa na poziomie gminy Skaryszew, natomiast najniższa w przypadku powiatu radomskiego. Przy tym w 2014 r. w gminie zaobserwowano znaczny spadek liczby założonych przedsiębiorstw, (w 2015 r. nastąpiło „odbicie”), podczas kiedy w województwie i powiecie spadki te były o wiele mniejsze. Analogiczna sytuacja występuje w zakresie liczby wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych - również ich jest najwięcej w gminie Skaryszew. Dodatkowo

niepokojąca jest dynamika zamykania przedsiębiorstw – o ile w powiecie liczba zamykanych wzrosła między 2013 a 2015 r. o 6,5%, to województwie już o 10,4%, a w gminie o 25,6%.

Tab. 12 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w rejestrze REGON w latach 2013 – 2015.

	ogółem			Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1 000 ludności		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	65439	64131	68431	12,3	12,0	12,8
powiat radomski	1150	1124	1237	7,6	7,4	8,2
gmina Skaryszew	206	138	208	14,5	9,6	14,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Tab. 13 Wykreślone podmioty gospodarcze w rejestrze REGON w latach 2013 - 2015.

	ogółem			Jednostki wykreślone z rejestrze REGON na 1 000 ludności		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	40 955	48 128	45 263	7,7	9,0	8,5
powiat radomski	931	1022	1005	6,2	6,8	6,6
gmina Skaryszew	128	145	162	9	10,1	11,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.3. Sfera środowiskowa

Gmina Skaryszew została przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie zaklasyfikowana do strefy mazowieckiej w zakresie analiz jakości powietrza. W związku z przekroczeniami poziomów benzo(a)pirenu w strefie mazowieckiej obowiązuje na tym terenie Program Ochrony Środowiska. Przekroczenia dopuszczalnych poziomów odnotowano w przypadku benzo(a)pirenu, pyłu PM_{2,5}, pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz dwutlenku azotu.

Tab. 14 Przekroczenia poziomów dopuszczalnych wybranych substancji w obrębie strefy mazowieckiej.

Substancja	Wielkość przekroczenia
benzo(a)piren	od 1,2 do 2,8 ng/m ³
pył PM2,5	od 13 do 21 µg/m ³
pył zawieszony PM10	od 15 do 25 µg/m ³
NO ₂	od 10 do 14 µg/m ³

Źródło: *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Skaryszew*, s. 26.

Na terenie gminy Skaryszew istnieją korzystne warunki do wykorzystania energii promieniowania słonecznego. Analizowana jednostka samorządu terytorialnego położona jest na obszarze, gdzie usłonecznienie względne w ciągu roku waha się w granicach 34-36% i należy do jednego z najwyższych w Polsce².

W związku z faktem, że przez Skaryszew biegnie droga krajowa nr 9, będąca fragmentem drogi międzynarodowej E671, w czerwcu 2015 r. przeprowadzono tam pomiary poziomu hałasu komunikacyjnego. Wyniki wskazały na hałas na poziomie 70,7 dB w ciągu dnia i 68,8 dB nocą. Normy wynoszą odpowiednio 65 i 56 dB i zostały w tym wypadku znacznie przekroczone (zwłaszcza w porze nocnej)³. Należy też wskazać, że badania monitoringowe hałasu prowadzone również w poprzednich latach wskazują, że stanowi on poważny problem i zagrożenie dla mieszkańców na terenie całego województwa.

W województwie mazowieckim zinwentaryzowano 1 069 932 304 kg azbestu, przy czym 95% w gospodarstwach domowych. W powiecie radomskim jest to 74 757 721 kg, w tym 98,4% u osób prywatnych. Spośród gmin powiatu radomskiego Skaryszew wyróżnia się większą liczbą zinwentaryzowanego azbestu, którego ilość to 10 578 712 kg (96,8% u osób prywatnych)⁴.

Wśród atrakcyjnych przyrodniczo terenów należy wymienić liczne użytki ekologiczne, w tym kilka bagien oraz naturalny zbiornik wodny. Ponadto na terenie gminy znajduje się fragment obszaru chronionego krajobrazu Iłża-Makowiec. Obejmuje dolinę rzeki Iłżanki przecinającą Wzgórza Iłżeckie, w części środkowej największe torfowisko w województwie

² *Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Skaryszew*, s. 48.

³ *Monitoring hałasu komunikacyjnego w 2015 roku*, http://wios.warszawa.pl/ftp/dokumenty/zalaczniki/Halas_w_2015Internet.pdf, s. 5.

⁴ <https://www.bazaazbestowa.gov.pl/stats/index>.

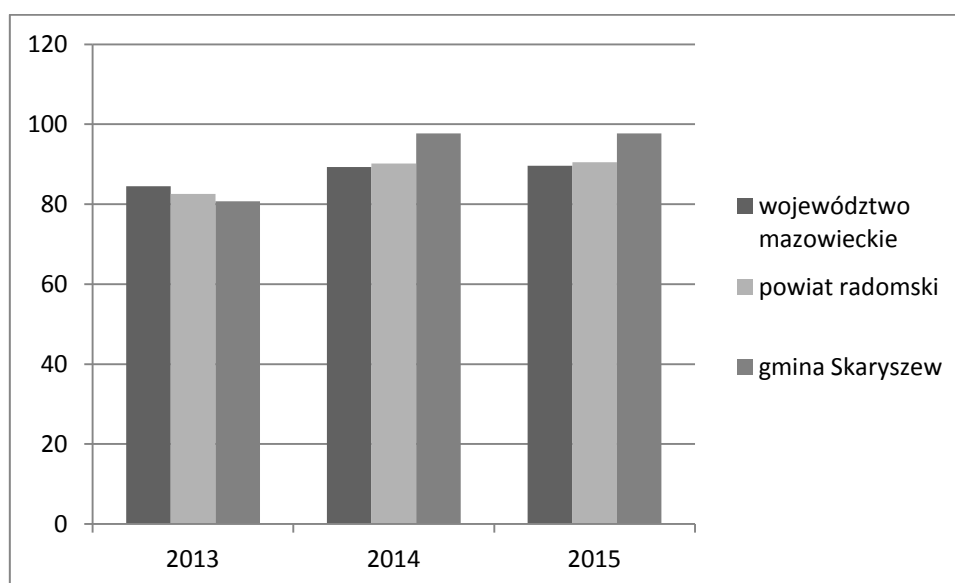
(ok. 700 ha) w okolicach Pakosławia ze źródłiskami Modrzejowicy oraz położone na północ kompleksy leśne Modrzejowice, Skaryszew i Makowiec.

2.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna

2.4.1 Infrastruktura komunalna

W zakresie dostępu do sieci wodociągowej zauważyć można spory wzrost liczby gospodarstw domowych, które są do niej podłączone. Między 2013 a 2015 r. w województwie mazowieckim liczba korzystających z sieci wzrosła o 5,1 punktu procentowego (pp.), w powiecie o 7,9 pp., a w gminie Skaryszew aż o 17,7 pp. Również gmina posiada najwięcej korzystających z instalacji wodociągowej – 97,7% mieszkańców (w województwie w 2015 r. było to 89,6% i 90,5%).

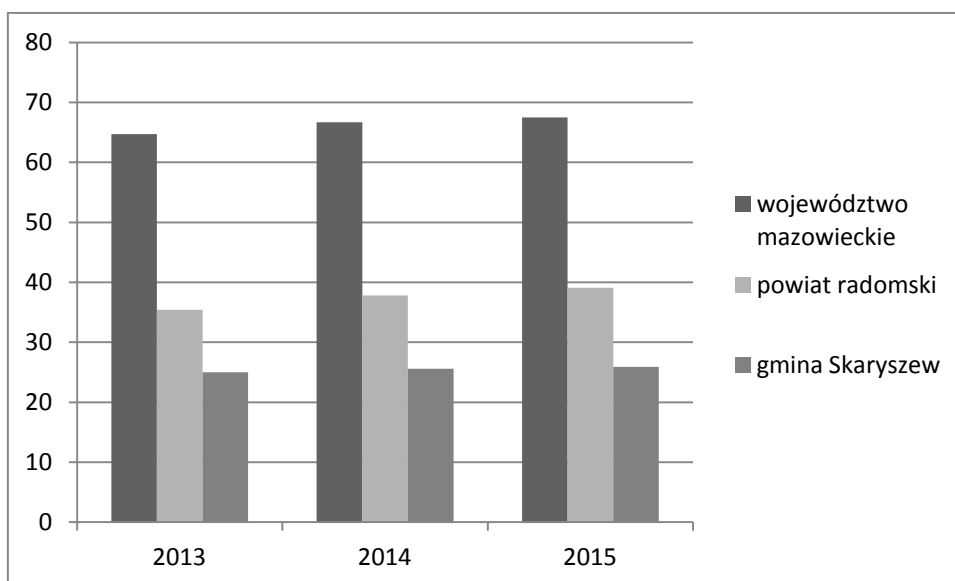
Rys. 7 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W zakresie sieci kanalizacyjnej również można dostrzec tendencje wzrostowe i rozwój tej infrastruktury. Zarówno jednak stopień korzystania z sieci, jak i dynamika jej rozwoju jest zdecydowanie mniejsza i wolniejsza. W województwie mazowieckim między 2013 a 2015 r. wzrost wyniósł 2,8 pp., w powiecie 3,7 pp., natomiast w gminie Skaryszew zaledwie 0,9 pp.

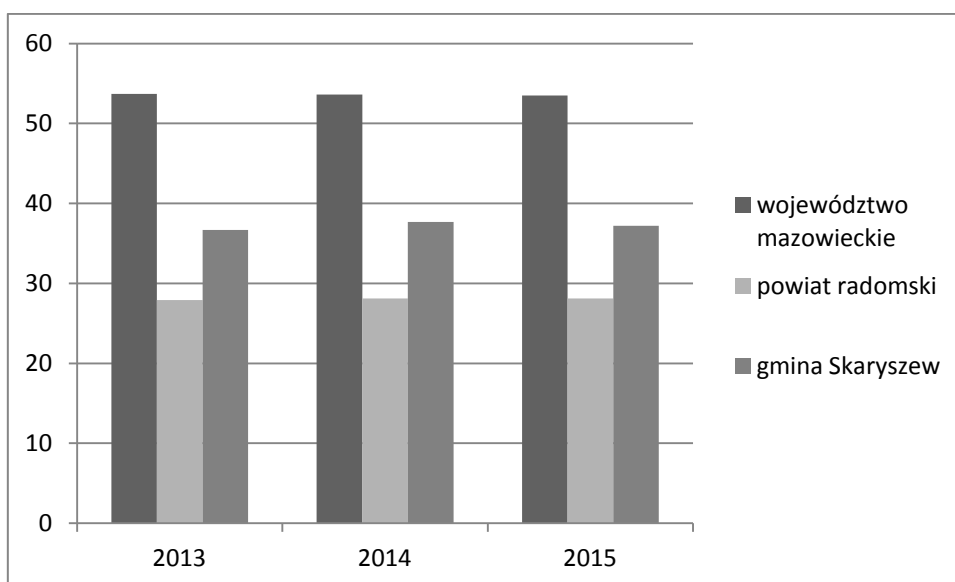
Rys. 8 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Na poziomie powiatu i gminy widać niewielki postęp w zakresie tworzenia infrastruktury gazowej, natomiast w województwie od 2013 r. nie ma poprawy dostępności tej infrastruktury. Tempo jej rozwoju jest i tak bardzo ograniczone i wynosi dla powiatu 0,2 pp., a dla gminy 0,5 pp.

Rys. 9 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.4.2 Budownictwo mieszkaniowe

W latach 2013-2015 obserwuje się poprawę sytuacji mieszkaniowej w zakresie wyposażenia mieszkań w wodociąg, łazienkę czy centralne ogrzewanie. Należy jednak

zauważyć, że w niektórych zagadnieniach sytuacja pozostaje niezmienną lub wskaźniki wykazują niewielkie spadki. Generalnie również powiat i gmina posiadają nieco gorsze wskaźniki niż województwo.

Tab. 15 Mieszkania wyposażone w instalacje w stosunku do ogółu mieszkań [%].

	wodociąg			łazienka			centralne ogrzewanie		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015	2013	2014	2015
województwo mazowieckie	95,5	95,6	95,7	92,3	91,1	91,2	85,6	85,8	86
powiat radomski	90,2	90,3	90,4	80,7	80,9	89,8	78,4	78,6	71,3
gmina Skaryszew	88,2	88,4	88,7	77,8	78,2	78,6	67,2	67,7	68,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

2.4.3 Obiekty zabytkowe

Gmina Skaryszew posiada również na swoim terenie cenne obiekty zabytkowe. Listę tych obiektów – zgodnie z informacjami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu przedstawia poniższa tabela:

Tab. 16 Obiekty zabytkowe w gminie Skaryszew.

Miejscowość	Obiekt	Numer wpisu do rejestru
Bujak	drewniany budynek mieszkalno-gospodarczy z 1. poł. XIX w.	nr rej.: 821 z 14.03.1973
Chomętów	XVIII-wieczny park	nr rej.: 755 z 19.12.1957
Gębarzów	park z przełomu XIX i XX w.	nr rej.: 341/A z 10.06.1986
Maków	zespół dworski i folwarczny, (XVIII/XIX w.): dwór, park, spichlerz, lamus, gorzelnia	nr rej. : 802/A z 28.10.1972 oraz 117/A z 07.07.1981
Odechów	kościół parafialny pw. Zwiastowania NMP	nr rej.: 454/A z 28.02.1957, 384/A z 21.06.1967 oraz 93/A z 15.03.1981
Skaryszew	zespół kościoła pw. Św. Jakuba: kościół, cmentarz przykościelny, kaplica, ogrodzenie z bramkami	nr rej.: 452/A/57 z 28.02. 1957, 385/A z 21.06.1967 oraz 148/A z 15.03.1982

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Rejestru zabytków*,
<http://www.mwzk.pl/images/Radom/rejestr%20zabytk%C3%B3w%20-%20radom.pdf>.

2.5 Określenie obszaru zdegradowanego

Głównym celem działań rewitalizacyjnych jest aktywizacja społeczno-zawodowa społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane. Inwestycje w infrastrukturę techniczną mają przede wszystkim służyć realizacji celów społecznych, zatem stanowią niejako środek do osiągnięcia celów. Warunkiem osiągnięcia trwałych efektów procesów

rewitalizacyjnych jest koordynacja działań, współpraca różnych podmiotów (publicznych ze społecznymi) oraz partycypacja mieszkańców.

Obszar zdegradowany, zgodnie z zapisami Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, to znajdujący się w stanie kryzysowym obszar gminy, cechujący się nagromadzeniem negatywnych zjawisk społecznych (zwłaszcza wysokiego poziomu bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji/kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu kulturalnym/społecznym) oraz wystąpieniem jednego z czynników: środowiskowych, gospodarczych bądź przestrzenno-funkcjonalnych. Dlatego też sytuację w gminie Skaryszew przeanalizowano w oparciu o wszystkie wyżej wymienione sfery problemowe.

2.5.1 Sfera społeczna

Ponad 15% mieszkańców miasta i gminy Skaryszew to osoby w wieku poprodukcyjnym. Analiza danych dotyczących udziału liczby tych osób w ogóle mieszkańców poszczególnych ulic Skaryszewa oraz miejscowości wiejskich gminy pokazuje, że problem ten i wynikające z niego wyzwania dla polityk publicznych dotyczą przede wszystkim części wiejskiej gminy. Najwyższy wskaźnik udziału osób w wieku poprodukcyjnym na terenie Skaryszewa wykazuje ul. Storczykowa (ponad $\frac{2}{3}$ jej mieszkańców przekroczyło wiek produkcyjny), a w części wiejskiej gminy – Kłonowiec Koracz (prawie $\frac{1}{4}$ mieszkańców). Chociaż wskaźnik osiąga wartości wyższe niż średnia dla gminy w dużej liczbie wsi, to jednak na terenie miasta jego poziom jest zdecydowanie wyższy.

Tab. 17 Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców – z uwzględnieniem ulic Skaryszewa i miejscowości gminy, gdzie występuje przekroczenie średniej wartości wskaźnika dla gminy [%].

Miejscowość / ulica	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców	Miejscowość / ulica	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców
średnia gminy – 15,41%			
Skaryszew		Bogusławice	19,14
ul. Chrobrego	32,43	Bujak	16,14
ul. Kopernika	29,03	Chomentów Socha	16,28
ul. Kościuszki	27,27	Dzierzkówek Nowy	19,33
ul. Krasickiego	16,97	Dzierzkówek Stary	19,18
ul. Kunegundy	30,51	Edwardów	16,41
ul. Mickiewicza	21,57	Gębarzów	17,77
ul. Piaseckiego	18,75	Grabina	17,31

ul. Podolszyny	20,00	Huta Skaryszewska	20,10
ul. Prusa	20,00	Kłonowiec Koracz	23,74
ul. Przyleśna	20,83	Kłonowiec Kurek	17,58
ul. Radomska	31,82	Kobyłany	18,95
ul. Rynek	18,09	Miasteczko	16,67
ul. Sienkiewicza	21,15	Modrzejowice	15,44
ul. Skłodowskiej	17,92	Niwa Odechowska	16,18
ul. Słowackiego	16,22	Odechowiec	16,57
ul. Storczykowa	66,67	Odechów	16,00
ul. Szymborskiej	25,00	Tomaszów	20,18
ul. Targowa	28,57	Wilczna	17,83
ul. Wincentowska	17,37	Wólka Twarogowa	17,82
ul. Wojska Polskiego	21,59	Wymysłów	20,54
ul. Zachodnia	33,33	Zalesie	18,98
ul. Żeromskiego	20,00		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

Średnio w gminie z pomocy społecznej korzysta 28 mieszkańców na 1000. Najgorzej pod tym względem wygląda sytuacja na ul. Spacerowej, gdzie aż 200 mieszkańców na 1000 otrzymuje wsparcie oraz na ul. Mickiewicza (117 osób na 1000). W części wiejskiej gminy z pomocy korzysta najwięcej mieszkańców Niwy Odechowskiej (88 na 1000).

Tab. 18 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców
średnia gminy - 28,5‰			
Skaryszew		ul. Żytnia	40,00
ul. Asnyka	47,62	Anielin	37,97
ul. Bluszczowa	76,92	Antoniów	44,12
ul. Bogusławska	40,00	Bujak	58,30
ul. Cicha	45,45	Chomentów Socha	29,07
ul. Dzierzkowska	87,72	Dzierzkówek Stary	44,90
ul. Gajowa	73,17	Edwardów	31,25
ul. Kochanowskiego	40,00	Gębarzów Kolonia	32,97
ul. Krótka	85,71	Gębarzów	37,14
ul. Kunegundy	67,80	Huta Skaryszewska	75,38
ul. Mickiewicza	117,65	Kłonowiec Koracz	30,30
ul. Młynarska	33,33	Kobyłany	29,93
ul. Partyzantów	32,68	Magierów	42,02
ul. Podolszyny	40,00	Maków Nowy	33,43

ul. Przyleśna	41,67	Modrzejowice	38,00
ul. Radomska	45,45	Niwa Odechowska	88,24
ul. Rynek	31,91	Odechowiec	66,30
ul. Sienkiewicza	57,69	Podsuliszki	38,31
ul. Słowackiego	28,89	Tomaszów	45,87
ul. Spacerowa	200,00	Wilczna	62,02
ul. Wincentowska	47,90	Wólka Twarogowa	29,70
ul. Złota	58,82		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Jako odrębny wskaźnik została potraktowana liczba świadczeń pomocy społecznej udzielanych z powodu ubóstwa. Zjawisko to zostało uznane m.in. w ustawie o rewitalizacji za jeden z ważnych czynników wpływających na występowanie na danym obszarze stanu kryzysowego. W gminie na 1000 mieszkańców prawie 12 korzysta z pomocy warunkowanej występowaniem problemu ubóstwa, najwięcej zaś przy ul. Spacerowej w Skaryszewie (200) i w Niwie Odechowskiej (73).

Tab. 19 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców [%o] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców	Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 11,89%o			
Skaryszew		Bujak	31,39
ul. Błuszczowa	51,28	Chomentów Szczygieł	19,05
ul. Bogusławska	20,00	Dzierzków Nowy	13,33
ul. Dzierkowska	40,94	Dzierzków Stary	28,57
ul. Gajowa	48,78	Edwardów	23,44
ul. Kochanowskiego	30,00	Gębarzów	21,22
ul. Krasickiego	14,76	Kłonowiec Koracz	15,15
ul. Kunegundy	16,95	Kłonowiec Kurek	16,48
ul. Mickiewicza	39,22	Kobylany	12,47
ul. Partyzantów	13,07	Magierów	16,81
ul. Podolszyny	40,00	Maków Nowy	16,71
ul. Radomska	45,45	Niwa Odechowska	73,53
ul. Rynek	21,28	Odechowiec	38,67
ul. Sienkiewicza	19,23	Odechów	13,33
ul. Spacerowa	200,00	Podsuliszka	19,16
ul. Wincentowska	11,98	Tomaszów	36,70

ul. Żeromskiego	13,95	Wilczna	38,76
Anielin	12,66	Wymysłów	17,86
Antoniów	44,12	Zalesie	13,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Generalnie wydaje się, że niepełnosprawność na terenie miasta i gminy Skaryszew nie stanowi bardzo znaczącego problemu, ponieważ tylko ok. 6 osób na 1000 korzysta ze świadczeń pomocy społecznej z tego powodu. Jednocześnie na terenie gminy są miejsca, gdzie wskaźnik ten jest wyraźnie przekroczony – najbardziej w Skaryszewie przy ul. Radomskiej (45 osób na 1000) i w miejscowości Huta Skaryszewska (25 na 1000 mieszkańców).

Tab. 20 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców	Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 6,53‰			
Skaryszew		Gębarzów	13,26
ul. Bluszczowa	25,64	Grabina	9,62
ul. Dzierzkowska	11,70	Huta Skaryszewska	25,13
ul. Jaśminowa	11,36	Janów	6,96
ul. Kochanowskiego	10,00	Kazimierówka	10,93
ul. Krasickiego	11,07	Kłonowiec Kurek	10,99
ul. Partyzantów	6,54	Kobylany	7,48
ul. Radomska	45,45	Magierów	8,40
ul. Sienkiewicza	19,23	Maków Nowy	22,28
ul. Słowackiego	8,89	Modrzejowice	7,13
ul. Wincentowska	23,95	Niwa Odechowska	14,71
Anielin	12,66	Odechowiec	13,81
Bujak	17,94	Podsuliszki	7,66
Edwardów	15,63	Wilczna	7,75
Gębarzów Kolonia	21,98	Wymysłów	8,93

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Prawie 18 na 1000 mieszkańców korzysta z pomocy społecznej z powodu bezrobocia. Zdecydowanie negatywnie pod tym względem wypadają ul. Mickiewicza i Spacerowa

w Skaryszewie, gdzie ponad 100 mieszkańców na 1000 otrzymuje wsparcie z powodu braku zatrudnienia. Wśród miejscowości wiejskich o najwyższych wartościach wskaźnika należy wymienić Bujak, Niwę Odechowską i Odechowiec, gdzie ponad 40 na 1000 mieszkańców uzyskuje wsparcie z tego powodu.

Tab. 21 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców [%o] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców	Miejscowość / ulica	Udział osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 17,93%o			
Skaryszew		ul. Wincentowska	23,95
ul. Asnyka	47,62	ul. Żeromskiego	18,60
ul. Bluszczowa	76,92	ul. Żytia	40,00
ul. Bogusławska	40,00	Anielin	25,32
ul. Cicha	22,73	Bujak	40,36
ul. Dzierzkowska	76,02	Dzierzkówek Nowy	20,00
ul. Gajowa	48,78	Dzierzkówek Stary	32,65
ul. Kochanowskiego	40,00	Edwardów	23,44
ul. Krasickiego	18,45	Huta Skaryszewska	30,15
ul. Krótka	85,71	Kobyłany	27,43
ul. Kunegundy	67,80	Magierów	25,21
ul. Mickiewicza	117,65	Maków Nowy	19,50
ul. Partyzantów	19,61	Modrzejowice	28,50
ul. Podolszyny	40,00	Niwa Odechowska	44,12
ul. Radomska	45,45	Odechowiec	44,20
ul. Rynek	31,91	Podsuliszka	19,16
ul. Sienkiewicza	38,46	Sołtyków	22,15
ul. Skłodowskiej	23,12	Tomaszów	18,35
ul. Spacerowa	100,00	Wilczna	31,01

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Poziom bezrobocia w gminie (liczony jako udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy) nie jest bardzo wysoki i wynosi 9,47%. Jednocześnie zwłaszcza fragmenty miasta Skaryszew charakteryzują się bezrobociem przekraczającym 30% ich mieszkańców – są to ul. Krótka, Orzechowa i Storczykowa. Na obszarach wiejskich poziom bezrobocia jest bardziej zbliżony do średniej gminnej, a najgorzej wygląda sytuacja w Podsuliszce (18,77%).

Tab. 22 Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy [%]- z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców	Miejscowość / ulica	Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców
średnia gminy – 9,47%			
Skaryszew		ul. Podolszyny	16,00
ul. Asnyka	23,81	ul. Rynek	14,89
ul. Bluszczowa	12,82	ul. Sienkiewicza	13,46
ul. Błonie	10,75	ul. Skłodowskiej	15,61
ul. Bogusławska	14,00	ul. Staszica	25,00
ul. Chabrowa	10,71	ul. Storczykowa	33,33
ul. Chopina	9,76	ul. Targowa	19,05
ul. Chrobrego	10,81	ul. Twarogowa	11,43
ul. Dzierzkowska	20,47	ul. Witosa	12,00
ul. Gajowa	12,20	ul. Wyszyńskiego	10,67
ul. Jaśminowa	12,50	ul. Zachodnia	33,33
ul. Kalinowa	25,00	ul. Żłota	23,53
ul. Kopernika	16,13	ul. Żeromskiego	11,63
ul. Kościuszki	12,12	Anielin	10,13
ul. Krasickiego	12,92	Bujak	9,87
ul. Krótka	31,43	Chomentów Puszcza	9,50
ul. Kunegundy	11,86	Chomentów Socha	12,79
ul. Makowska	14,89	Edwardów	11,72
ul. Mickiewicza	19,61	Huta Skaryszewska	9,55
ul. Miłosza	11,11	Janów	10,67
ul. Modrzewiowa	28,57	Magierów	12,61
ul. Odrodzenia	12,50	Maków Nowy	12,81
ul. Orzechowa	33,33	Maków	10,56
ul. Partyzantów	10,46	Niwa Odechowska	11,76
ul. Piaseckiego	11,25	Podsuliszka	18,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Dodatkowym wyzwaniem są grupy bezrobotnych znajdujących się w sytuacji szczególnej, tzn. długotrwale bezrobotni, bezrobotni, którzy nie ukończyli 25 roku życia i bezrobotni po 50 roku życia. Wśród bezrobotnych z terenu gminy 64,12% osób stanowią osoby długotrwale bezrobotne, przy czym należy zauważyć, że w przypadku niektórych ulic lub wsi wszyscy bezrobotni mieszczą się w kategorii długotrwale bezrobotnych. Dotyczy to ul. Akacyjnej, Kalinowej, Matejki, Młynarskiej, Modrzewiowej, Odrodzenia, Radomskiej, Staszica, Zachodniej i Zielonej w Skaryszewie oraz miejscowości Zalesie.

Tab. 23 Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%]- z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych	Miejscowość / ulica	Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych
średnia gminy – 64,12%			
Skaryszew		ul. Skłodowskiej-Curie	74,07
ul. Akacyjowa	100,00	ul. Staszica	100,00
ul. Asnyka	80,00	ul. Zachodnia	100,00
ul. Chopina	75,00	ul. Zielona	100,00
ul. Chrobrego	75,00	ul. Żeromskiego	76,00
ul. Dzierzkowska	80,00	Anielin	87,50
ul. Jaśminowa	72,73	Bogusławice	83,33
ul. Kalinowa	100,00	Bujak	81,82
ul. Konopnickiej	66,67	Chomentów Socha	68,18
ul. Kopernika	80,00	Dzierzków Stary	85,00
ul. Kunegundy	85,71	Gębarzów	68,57
ul. Makowska	71,43	Huta Skaryszewska	73,68
ul. Matejki	100,00	Maków Nowy	76,09
ul. Mickiewicza	90,00	Modrzejowice	85,29
ul. Miłosza	66,67	Niwa Odechowska	75,00
ul. Młynarska	100,00	Odechowiec	66,67
ul. Modrzewiowa	100,00	Podsuliszka	65,31
ul. Odrodzenia	100,00	Sołtyków	69,81
ul. Partyzantów	81,25	Tomaszów	71,43
ul. Piaseckiego	88,89	Wilczna	81,82
ul. Polna	66,67	Wólka Twarogowa	84,62
ul. Radomska	100,00	Zalesie	100,00
ul. Sienkiewicza	85,71		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Na podobnym poziomie utrzymuje się bezrobocie wśród osób, które nie ukończyły 25 lat oraz tych powyżej 50 roku życia. W tym pierwszym przypadku 19,44% bezrobotnych mieszkańców gminy przed 25 rokiem życia pozostaje bez pracy. Gorzej wypada ul. Kwiatowa w Skaryszewie, gdzie 100% bezrobotnych stanowią osoby młode, do 25 lat, a także Odechowiec, w którym ponad połowa bezrobotnych jest w tym wieku. Z kolei osoby bezrobotne po 50 roku życia stanowią 21,42% ogółu bezrobotnych. Wszyscy bezrobotni z ul. Akacyjowej, Bławatnej, Młynarskiej i Modrzewiowej skończyli 50 lat i w związku z tym wskaźnik osiągnął najwyższą wartość na tych ulicach. Z kolei spośród miejscowości wiejskich najgorzej sytuacja wygląda w Podsuliszce (38,78%) i Modrzejowicach (32,35%).

Tab. 24 Udział bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział osób bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych	Miejscowość / ulica	Udział osób bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych
średnia gminy – 19,44%			
Skaryszew		ul. Wyszyńskiego	34,29
ul. Asnyka	20,00	ul. Złota	25,00
ul. Bluszczowa	40,00	Bogusławice	33,33
ul. Bogusławska	42,86	Chomentów Puszcza	28,95
ul. Chabrowa	33,33	Chomentów Socha	31,82
ul. Chopina	50,00	Chomentów Szczygieł	25,00
ul. Cicha	25,00	Dzierzków Nowy	41,67
ul. Gajowa	20,00	Dzierzków Stary	20,00
ul. Kochanowskiego	33,33	Edwardów	40,00
ul. Konopnickiej	33,33	Huta Skaryszewska	26,32
ul. Kopernika	20,00	Magierów	46,67
ul. Krótka	27,27	Makowiec	20,69
ul. Kunegundy	28,57	Maków Nowy	36,96
ul. Kwiatowa	100,00	Maków	23,58
ul. Rynek	28,57	Odechowiec	51,52
ul. Targowa	25,00	Odechów	26,47
ul. Twarogowa	25,00	Wymysłów	40,00
ul. Witosa	66,67	Wyszyńskiego	34,29

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Tab. 25 Udział bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Udział bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych	Miejscowość / ulica	Udział bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych
średnia gminy – 21,42%			
Skaryszew		ul. Skłodowskiej-Curie	22,22
ul. Akacyjowa	100,00	ul. Słoneczna	27,27
ul. Bluszczowa	40,00	ul. Słowackiego	28,21
ul. Bławatna	100,00	ul. Wincentowska	21,43
ul. Błonie	40,00	ul. Wojska Polskiego	33,33
ul. Chabrowa	33,33	ul. Wyszyńskiego	22,86
ul. Chopina	25,00	Bogusławice	25,00
ul. Chrobrego	37,50	Bujak	22,73

ul. Cicha	25,00	Gębarzów Kolonia	25,00
ul. Czeremchowa	27,27	Gębarzów	22,86
ul. Dzierzkowska	40,00	Grabina	28,57
ul. Kościuszki	25,00	Kłonowiec Kurek	21,43
ul. Kunegundy	28,57	Kobylany	25,00
ul. Makowska	42,86	Magierów	26,67
ul. Młynarska	100,00	Maków Nowy	21,74
ul. Modrzewiowa	100,00	Miasteczko	25,00
ul. Partyzantów	25,00	Modrzejowice	32,35
ul. Piaseckiego	33,33	Podsuliszka	38,78
ul. Podolszyny	25,00	Sołtyków	24,53
ul. Polna	33,33	Tomaszów	28,57
ul. Sienkiewicza	42,86	Zalesie	27,78

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu.

Poziom przemocy w rodzinie mierzony liczbą procedur Niebieskiej karty w przeliczeniu na 1000 mieszkańców nie jest w gminie wysoki i wynosi 3,41. W większości przypadków wskaźnik wynosi 0, co oznacza, że żaden z mieszkańców danej ulicy/miejscowości nie posiada założonej Niebieskiej karty. Na jednej ulicy Skaryszewa oraz w jednej wsi odnotowano wartość wskaźnika wyższą niż 0, ale niższą niż wynosi średnia gminy. Najwyższe wartości zaś osiąga on w przypadku ul. Chopina (24 procedury na 1000 mieszkańców) oraz miejscowości Antoniów (prawie 15 procedur). Można tu również zauważyć, że wyższe wartości wskaźnik osiąga w mieście.

Tab. 26 Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców	Miejscowość / ulica	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 3,41‰			
Skaryszew		Chomentów Puszcza	5,00
ul. Chopina	24,39	Gębarzów	10,61
ul. Jaśminowa	11,36	Huta Skaryszewska	10,05
ul. Kunegundy	16,95	Kłonowiec Koracz	5,05
ul. Makowska	21,28	Kobylany	4,99
ul. Partyzantów	6,54	Maków Nowy	5,57
ul. Podolszyny	20,00	Maków	4,29
ul. Żeromskiego	9,30	Odechów	11,43
Anielin	12,66	Podsuliszka	11,49
Antoniów	14,71	Zalesie	4,63
Bujak	13,45		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Skaryszewie.

Wskaźnik przestępczości powstaje poprzez przeliczenie liczby czynów karalnych na 1000 mieszkańców. W przypadku miasta i gminy Skaryszew wynosi o 7,37‰. Ponad 40 przestępstw na 1000 mieszkańców popełniono na ul. Radomskiej (45), Targowej (47) i Żeromskiego (41). Z kolei w części wiejskiej gminy zdecydowanie wyróżnia się Stanisławów, gdzie stwierdzono 133 czyny karalne na 1000 mieszkańców.

Tab. 27 Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.

Miejscowość / ulica	Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców	Miejscowość / ulica	Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 7,37‰			
Skaryszew		Dzierzkówek Stary	12,24
ul. Błonie	21,51	Edwardów	7,81
ul. Dzierzkowska	11,70	Gębarzów	18,57
ul. Kochanowskiego	20,00	Grabina	9,62
ul. Konopnickiej	19,61	Kłonowiec Koracz	10,10
ul. Krasickiego	7,38	Kłonowiec Kurek	10,99
ul. Makowska	21,28	Kobylany	7,48
ul. Radomska	45,45	Magierów	8,40
ul. Rynek	21,28	Maków Nowy	13,93
ul. Słowackiego	28,89	Miasteczko	15,87
ul. Targowa	47,62	Podsuliszka	19,16
ul. Żeromskiego	41,86	Stanisławów	133,33
Antoniów	14,71	Tomaszów	27,52
Bujak	22,42		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Radomiu.

Jednym ze sposobów analizowania aktywności społecznej jest określenie liczby funkcjonujących organizacji pozarządowych. Na etapie wyznaczania obszaru zdegradowanego wykorzystano wskaźnik ich liczby na 1000 mieszkańców. Generalnie poziom nasycenia społeczności lokalnej podmiotami trzeciego sektora jest bardzo niewielki i na 1000 mieszkańców nie działa nawet 1 organizacja pozarządowa. W większości przypadków zaś wskaźnik wynosi 0. Tylko dla Makowca i Sołtykowa wskaźnik osiąga wartości większe niż 0 i jednocześnie mniejsze niż średnia gminy.

Tab. 28 Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców [% ∞] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.

Miejscowość / ulica	Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 0,24‰	
Skaryszew: ul. Akacyjowa, Asnyka, Bluszczowa, Bławatna, Bogusławska, Chabrowa, Chopina, Chrobrego, Cicha, Dzierzkowska, Gajowa, Gimnazjalna, Jaśminowa, Jodłowa, Kalinowa, Konopnickiej, Kopernika, Kossaka, Kościuszki, Krasickiego, Krótka, Kunegundy, Kwiatowa, Makowska, Malczewskiego, Malinowa, Matejki, Mickiewicza, Miłozza, Młynarska, Modrzewiowa, Odrodzenia, Orzechowa, Partyzantów, Piaseckiego, Podolszyny, Polna, Prusa, Przyleśna, Radomska, Reymonta, Rynek, Sienkiewicza, Słoneczna, Słowackiego, Sosnowa, Spacerowa, Staszica, Storczykowa, Szkolna, Szymborskiej, Targowa, Twarogowa, Wincentowska, Witosza, Zachodnia, Zielona, Żłota, Żeromskiego, Żytnia	0,00
obszar wiejski gminy: Anielin, Antoniów, Bogusławice, Bujak, Chomentów Socha, Chomentów Szczygieł, Dzierzków Nowy, Edwardów, Gębarzów Kolonia, Grabina, Janów, Kazimierówka, Kłonowiec Koracz, Kłonowiec Kurek, Magierów, Maków Nowy, Miasteczko, Niwa Odechowska, Odechowiec, Podsuliszka, Stanisławów, Tomaszów, Wilczna, Wólka Twarogowa, Wymysłów, Zalesie	0,00
Makowiec	0,22
Sołtyków	0,17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

Do analizy poziomu edukacji w gminie wykorzystano wyniki sprawdzianu szóstoklasisty oraz egzaminu gimnazjalnego z 2015 roku. Nie uwzględniono ulic Skaryszewa ani miejscowości, w których żadne z dzieci nie podchodziło do egzaminu kończącego dany etap edukacji. Średni wynik, jaki uczniowie z terenu gminy osiągnęli na sprawdzianie kończącym naukę w szkole podstawowej wyniósł 65,6%. Poziomu 20% nie przekroczyli uczniowie z ul. Zielonej w Skaryszewie (18,3%) oraz miejscowości Niwa Odechowska (19,7%).

Tab. 29 Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty w 2015 r. [%] – z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.

Miejscowość / ulica	Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty	Miejscowość / ulica	Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty
średnia gminy – 65,6%			
Skaryszew		Dzierzkówek Stary	48,7
ul. Dzierzkowska	60,2	Edwardów	30,7
ul. Jaśminowa	60,7	Gębarzów Kolonia	49,5
ul. Konopnickiej	50,0	Huta Skaryszewska	53,6
ul. Krasickiego	59,2	Makowiec	62,7
ul. Krótka	40,2	Maków	65,2
ul. Miłosza	41,0	Modrzejowice	50,7
ul. Skłodowskiej	54,0	Niwa Odechowska	19,7
ul. Wincentowska	21,0	Odechowiec	48,9
ul. Zielona	18,3	Odechów	65,3
ul. Złota	40,3	Podsuliszka	53,7
ul. Żeromskiego	63,3	Tomaszów	64,0
Antoniów	48,3	Wólka Twarogowa	37,0
Bujak	44,3	Wymysłów	50,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostarczonych przez szkoły podstawowe z terenu gminy Skaryszew.

Na poziomie gimnazjalnym średni wynik ze wszystkich zdawanych przedmiotów dla gminy to 54,38%. W mieście Skaryszew najniższy wynik wyniósł 41,33% w przypadku ul. Krasickiego, natomiast w części wiejskiej gminy w miejscowości Gębarzów Kolonia - 21,5%.

Tab. 30 Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w 2015 r. [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.

Miejscowość / ulica	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego	Miejscowość / ulica	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego
średnia gminy – 54,38%			
Skaryszew		Gębarzów	42,17
ul. Czeremchowa	49,84	Kazimierówka	45,33
ul. Krasickiego	41,33	Kłonowiec Koracz	53,00
ul. Krótka	48,00	Kobyłany	49,75
ul. Modrzewiowa	49,17	Magierów	51,17
ul. Partyzantów	53,17	Makowiec	51,25
ul. Rynek	52,33	Maków	46,59
ul. Wyszyńskiego	52,83	Miasteczko	51,17
Anielin	44,50	Odechowiec	44,00
Bujak	35,00	Odechów	54,00

Chomentów Szczygieł	51,00	Podsuliszka	51,17
Dzierzkówek Nowy	37,83	Tomaszów	53,00
Edwardów	40,17	Wólka Twarogowa	42,67
Gębarzów Kolonia	21,50	Wymysłów	41,17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z gminnych gimnazjów.

2.5.2 Sfera gospodarcza

Jako wskaźnik określający rozwój gospodarczy gminy wybrano liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców. Ogólnie w gminie na 1000 osób przypada 98 przedsiębiorstw, co jest dość dobrym wynikiem. Jednocześnie są na terenie miasta ulice, na których nie jest prowadzona żadna działalność gospodarcza. Wśród obszarów wiejskich żadna działalność nie jest zarejestrowana w Stanisławowie.

Tab. 31 Wskaźnik przedsiębiorczości [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.

Miejscowość / ulica	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców	Miejscowość / ulica	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców
średnia gminy – 98,57‰			
Skaryszew		Chomentów Puszcza	75,00
ul. Akacyjowa	45,45	Chomentów Socha	87,21
ul. Chabrowa	71,43	Chomentów Szczygieł	19,05
ul. Gimnazjalna	0,00	Dzierzkówek Stary	57,14
ul. Jaśminowa	90,91	Edwardów	62,50
ul. Jodłowa	52,63	Gębarzów Kolonia	32,97
ul. Kalinowa	0,00	Gębarzów	61,01
ul. Kossaka	0,00	Grabina	76,92
ul. Kościuszki	0,00	Janów	48,72
ul. Kwiatowa	81,63	Kazimierówka	43,72
ul. Makowska	21,28	Kłonowiec Koracz	35,35
ul. Malczewskiego	65,57	Kłonowiec Kurek	21,98
ul. Malinowa	0,00	Kobylany	59,85
ul. Modrzewiowa	0,00	Magierów	75,63
ul. Odrodzenia	0,00	Makowiec	78,33
ul. Orzechowa	0,00	Maków Nowy	72,42
ul. Podolszyny	40,00	Maków	72,10
ul. Prusa	0,00	Miasteczko	23,81
ul. Sosnowa	0,00	Modrzejowice	76,01
ul. Staszica	0,00	Odechowiec	46,96
ul. Storczykowa	0,00	Odechów	66,67
ul. Twarogowa	0,00	Podsuliszka	34,48
ul. Witosa	0,00	Sołtyków	85,18

ul. Wojska Polskiego	56,82	Stanisławów	0,00
ul. Zielona	73,17	Tomaszów	82,57
ul. Żytnia	80,00	Wilczna	31,01
Anielin	50,63	Wólka Twarogowa	44,55
Antoniów	29,41	Wymysłów	26,79
Bogusławice	18,52	Zalesie	64,81
Bujak	58,30		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

2.5.3 Sfera środowiskowa

Przede wszystkim problemy środowiskowe związane z zanieczyszczeniem powietrza spalinami czy hałasem komunikacyjnym występują w miejscowościach położonych wzdłuż drogi krajowej nr 9, czyli w Skaryszewie (centralna część), Makowcu, Modrzejowicach, Bujaku.

Do analizy sfery środowiskowej wykorzystano ponadto wskaźnik dotyczący liczby obiektów pokrytych lub izolowanych azbestem. W sumie w gminie znajduje się 5451 takich obiektów, a wartość wskaźnika to udział obiektów z danej miejscowości/ulicy w tej liczbie. Średnio na każdej ulicy czy w miejscowości 0,97% wszystkich zlokalizowanych tam obiektów pokrytych jest azbestem. W przypadku ul. Słowackiego w Skaryszewie mamy do czynienia z ponad 2% budynków, natomiast spośród obszarów wiejskich wyróżnia się Makowiec i Maków z ponad 8% budynków pokrytych azbestem.

Tab. 32 Udział obiektów pokrytych azbestem w ogóle budynków [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika wyższych niż średnia gminy.

Miejscowość / ulica	Udział budynków pokrytych azbestem	Miejscowość / ulica	Udział budynków pokrytych azbestem
średnia gminy – 0,97%			
Skaryszew		Kłonowiec Koracz	2,81
ul. Słowackiego	2,07	Kłonowiec Kurek	1,83
ul. Wincentowska	1,08	Kobyłan	5,17
ul. Wyszyńskiego	1,41	Makowiec	8,24
ul. Żeromskiego	1,06	Maków Nowy	1,67
Anielin	1,08	Maków	8,31
Bogusławice	1,38	Miasteczko	1,21
Bujak	1,85	Modrzejowice	3,47
Chomentów Puszczy	2,73	Odechowiec	3,94
Chomentów Socha	1,36	Odechów	5,23
Dzierzków Nowy	1,49	Podsuliszka	2,77

Dzierzkówek Stary	2,24	Sołtyków	1,71
Edwardów	1,03	Tomaszów	1,76
Gębarzów	2,79	Wilczna	1,50
Grabina	1,43	Wólka Twarogowa	2,42
Huta Skaryszewska	2,07	Wymysłów	1,49
Janów	2,59	Zalesie	2,77
Kazimierówka	1,85		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

2.5.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Sfera przestrzenno-funkcjonalna posiada nierozwalny związek ze sferą środowiskową, stąd też zastosowane tu wskaźniki można także odnieść do problemów środowiskowych. W niniejszej analizie uwzględniono udział budynków posiadających piece węglowe i wykorzystujących je do celów grzewczych. Średnio w gminie 58,51% budynków zinwentaryzowanych wykorzystuje piece węglowe do produkcji ciepła. W przypadku ul. Cichej, Gajowej, Kunegundy, Makowskiej, Mickiewicza, Orzechowej, Polnej, Radomskiej, Rynek, Słonecznej, Wincentowskiej i Zielonej wszystkie zinwentaryzowane budynki wykorzystują węgiel. Niższe wartości wskaźnik ten osiąga na wsiach, a najwyższą wartość osiągnął w Dzierzkówku Starym (86,36%).

Tab. 33 Udział budynków opalanych węglem w ogóle budynków zinwentaryzowanych na potrzeby opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika wyższych niż średnia gminy.

Miejscowość / ulica	Udział budynków opalanych węglem	Miejscowość / ulica	Udział budynków opalanych węglem
średnia gminy – 58,51%			
Skaryszew		ul. Wincentowska	100,00
ul. Akacyjowa	75,00	ul. Wyszńskiego	59,18
ul. Cicha	100,00	ul. Zielona	100,00
ul. Czeremchowa	60,00	Bogusławice	75,00
ul. Gajowa	100,00	Bujak	64,29
ul. Jodłowa	60,00	Dzierzkówek Stary	86,36
ul. Krótka	83,33	Edwardów	75,00
ul. Kunegundy	100,00	Huta Skaryszewska	62,50
ul. Makowska	100,00	Janów	60,00
ul. Mickiewicza	100,00	Kazimierówka	77,27
ul. Młynarska	66,67	Kłonowiec Kurek	80,00
ul. Orzechowa	100,00	Kobylany	68,00
ul. Polna	100,00	Maków	76,34
ul. Radomska	100,00	Miasteczko	60,00

ul. Rynek	100,00	Modrzejowice	64,71
ul. Sienkiewicza	78,57	Odechowiec	70,00
ul. Skłodowskiej-Curie	71,43	Wólka Twarogowa	76,92
ul. Słoneczna	100,00	Wymysłów	69,23
ul. Słowackiego	62,50	Zalesie	72,73

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew.

Jednym z aspektów rozwoju przestrzennego jest kwestia sieci kanalizacyjnej, której poziom rozwoju i obecność dodatkowo wpływają na jakość środowiska. W przypadku gminy Skaryszew podłączenie do sieci kanalizacyjnej posiadają jedynie fragmenty miasta oraz część miejscowości Kobylany.

2.5.5 Obszar zdegradowany

Na podstawie powyższej analizy wskaźnikowej dokonano określenia, które ulice w mieście Skaryszew oraz miejscowości wiejskie gminy można zakwalifikować jako zdegradowane, a więc o koncentracji problemów. Po określeniu średniej dla całej gminy w przypadku każdego wskaźnika określono, które ulice/miejscowości przekraczają średnią wartość - są niższe w przypadku wyników egzaminów szkolnych, liczby organizacji pozarządowych, poziomu przedsiębiorczości lub są wyższe od średniej (w pozostałych przypadkach).

Tab. 34 Wskaźniki wykorzystane do wyznaczenia obszarów zdegradowanych w mieście i gminie Skaryszew.

Sfera	Zjawisko	Wskaźnik
Sfera społeczna	Indeks starości	Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców gminy
	Poziom niezaradności życiowej	Osoby korzystające z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców
	Poziom ubóstwa	Osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców
	Zjawisko niepełnosprawności	Osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców
	Poziom bezrobocia	Udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców Osoby korzystające z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców
	Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy	Udział bezrobotnych długotrwale w ogóle bezrobotnych Udział bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych Udział bezrobotnych powyżej 50 .ż. w ogóle bezrobotnych
	Poziom patologii społecznej	Liczba założonych Niebieskich kart na 1000 mieszkańców

Sfera	Zjawisko	Wskaźnik
	Poziom przestępczości	Czyny karalne na 1000 mieszkańców
	Poziom kapitału społecznego	Organizacje pozarządowe na 1000 mieszkańców
	Poziom edukacji	Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty Średni wynik egzaminu gimnazjalnego
Sfera gospodarcza	Poziom przedsiębiorczości	Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców
Sfera środowiskowa	Odpady niebezpieczne	Udział obiektów pokrytych azbestem [%]
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	Stan techniczny budynków	Udział budynków ogrzewanych węglem [%]

Źródło: opracowanie własne.

Wartości wskaźników porównano do średnich gminnych, a następnie określono metodą 0-1, czy wartość została przekroczona i w związku z tym dany wskaźnik wykazuje na występowanie stanu kryzysowego. Wartość 1⁵ przyznawano, gdy nastąpiło przekroczenie średniej gminnej, czyli gdy sytuacja na danym terenie jest gorsza niż w gminie. Zestawienie przyznanych ocen przedstawia Tab. 35. Kolorem czerwonym zaznaczono w niej również ulice Skaryszewa oraz miejscowości wiejskie wchodzące w skład obszaru zdegradowanego.

Ulice, które ze względu na duże nagromadzenie problemów zostały uznane za zdegradowane to: Bluszczowa, Dzierzkowska, Krasickiego, Krótka, Kunegundy, Makowska, Mickiewicza, Partyzantów, Podolszyny, Radomska, Rynek, Sienkiewicza, Skłodowskiej, Słowackiego, Wincentowska i Żeromskiego.

Miejscowości wiejskie uznane za obszary zdegradowane to: Anielin, Bogusławice, Bujak, Chomentów Socha, Dzierzkówki Stary, Edwardów, Gębarzów, Huta Skaryszewska, Kłonowiec Koracz, Kłonowiec Kurek, Kobylany, Magierów, Maków Nowy, Maków, Miasteczko, Modrzejowice, Niwa Odechowska, Odechowiec, Odechów, Podsuliszka, Tomaszów, Wilczna, Wólka Twarogowa, Wymysłów, Zalesie.

⁵ W przypadku, gdy dane zjawisko oceniano przez więcej niż jeden wskaźnik, wówczas wartości były większe niż jeden. Miało to miejsce w przypadku poziomu bezrobocia, bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz poziomu edukacji.

Tab. 35 Liczba wskaźników spełniających kryteria degradacji obszaru dla poszczególnych ulic miasta Skaryszew i miejscowości wiejskich gminy.

	Indeks starości	Poziom niezaradności życiowej	Poziom ubóstwa	Zjawisko niepełnosprawności	Poziom bezrobocia (2 wskaźniki)	Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy (3 wskaźniki)	Poziom patologii społecznej	Poziom przestępczości	Poziom kapitału społecznego	Poziom edukacji (2 wskaźniki)	Poziom przedsiębiorczości	Odpady niebezpieczne	Stan techniczny budynków	Liczba wskaźników spełniających kryteria (na 17 wskaźników)
MIASTO SKARYSZEW														
Akacyjowa	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	1	0	1	5
Asnyka	0	1	0	0	2	2	0	0	1	0	0	0	0	6
Bluszczowa	0	1	1	1	2	2	0	0	1	0	0	0	0	8
Bławatna	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	2
Błonie	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	3
Bogusławska	0	1	1	0	2	1	0	0	1	0	0	0	0	6
Chabrowa	0	0	0	0	1	2	0	0	1	0	1	0	0	5
Chopina	0	0	0	0	1	3	1	0	1	0	0	0	0	6
Chrobrego	1	0	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0	0	5
Cicha	0	1	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0	1	6
Czeremchowa	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	3
Dzierzkowska	0	1	1	1	2	2	0	1	1	1	0	0	0	10
Gajowa	0	1	1	0	2	1	0	0	1	0	0	0	1	7
Jaśminowa	0	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	7

Jodłowa	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	3
Kalinowa	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	4
Kochanowskiego	0	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	0	6
Konopnickiej	0	0	0	0	0	2	0	1	1	1	0	0	0	5
Kopernika	1	0	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0	0	5
Kossaka	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2
Kościuszki	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	5
Krasickiego	1	0	1	1	2	0	0	1	1	2	0	0	0	9
Krótka	0	1	0	0	2	1	0	0	1	2	0	0	1	8
Kunegundy	1	1	1	0	2	3	1	0	1	0	0	0	1	11
Kwiatowa	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	3
Makowska	0	0	0	0	1	2	1	1	1	0	1	0	1	8
Malczewskiego	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2
Malinowa	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2
Matejki	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	2
Mickiewicza	1	1	1	0	2	1	0	0	1	0	0	0	1	8
Miłosza	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	4
Młynarska	0	1	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	1	5
Modrzewiowa	0	0	0	0	1	2	0	0	1	1	1	0	0	6
Odrodzenia	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	4
Orzechowa	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	1	4
Partyzantów	0	1	1	1	2	2	1	0	1	1	0	0	0	10
Piaseckiego	1	0	0	0	1	2	0	0	1	0	0	0	0	5
Podolszyny	1	1	1	0	2	1	1	0	1	0	1	0	0	9

Polna	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	1	4
Prusa	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	3
Przyleśna	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3
Radomska	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	1	9
Reymonta	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Rynek	1	1	1	0	2	1	0	1	1	1	0	0	1	10
Sienkiewicza	1	1	1	1	2	3	0	0	1	0	0	0	1	11
Skłodowskiej	1	0	0	0	2	3	0	0	0	1	0	0	1	8
Słoneczna	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	3
Słowackiego	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1	1	8
Spacerowa	0	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	4
Staszica	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	4
Storczykowa	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	4
Szkolna	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Szyborskiej	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	2
Targowa	1	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	5
Twarogowa	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	4
Wincentowska	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	1	1	10
Witosa	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	0	4
Wojska Polskiego	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	3
Wyszyńskiego	0	0	0	0	1	2	0	0	0	1	0	1	1	6
Zachodnia	1	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	4
Zielona	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1	0	1	5
Złota	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	5

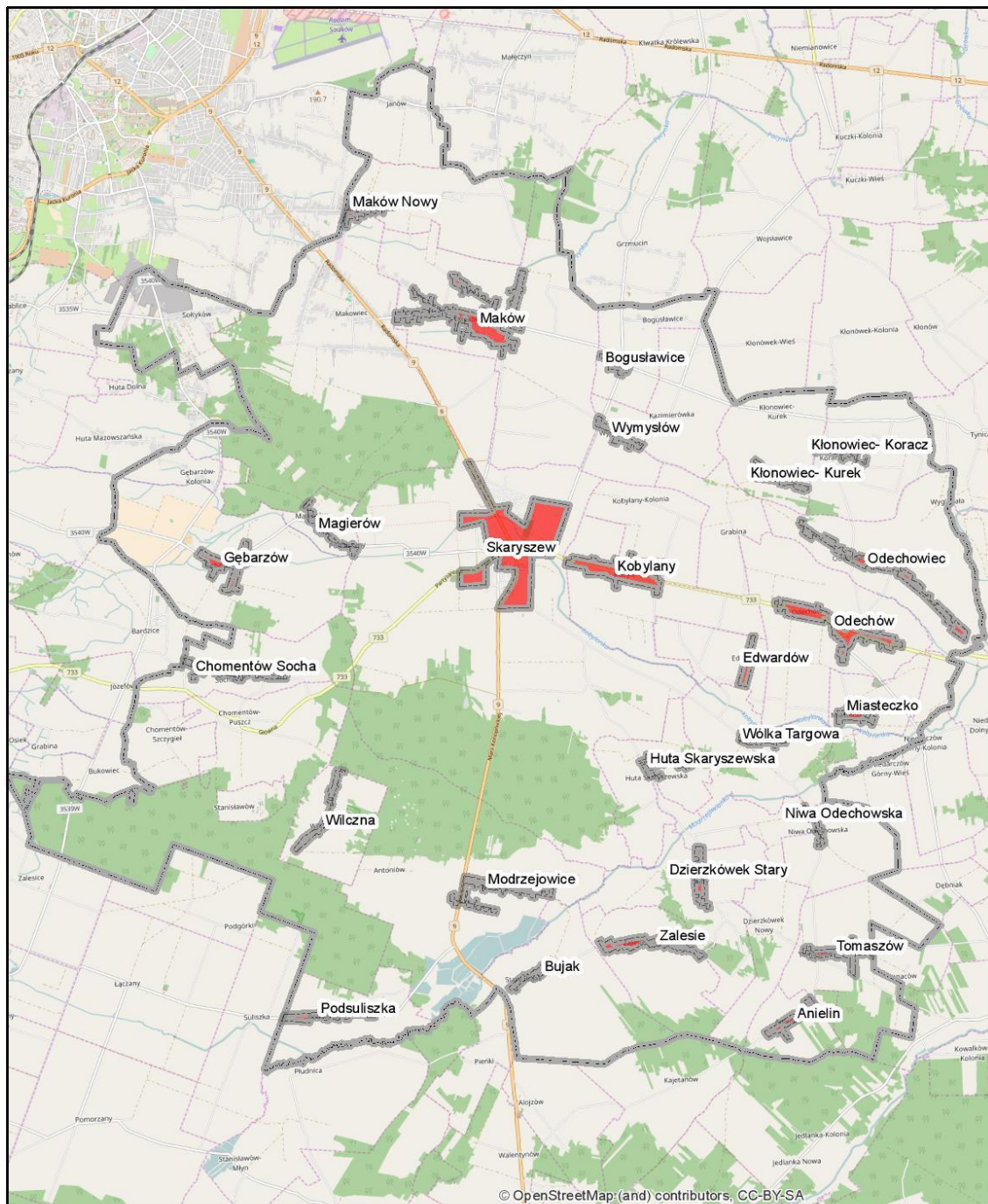
Żeromskiego	1	0	1	0	2	1	1	1	1	1	0	1	0	10
Żytnia	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	4
CZĘŚĆ WIEJSKA GMINY SKARYSZEW														
Anielin	0	1	1	1	2	1	1	0	1	1	1	1	0	11
Antoniów	0	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	7
Bogusławice	1	0	0	0	0	3	0	0	1	0	1	1	1	8
Bujak	1	1	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	1	16
Chomentów Puszcz	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	1	1	0	5
Chomentów Socha	1	1	0	0	1	2	0	0	1	0	1	1	0	8
Chomentów Szczygieł	0	0	1	0	0	1	0	0	1	1	1	0	0	5
Dzierzkówek Nowy	1	0	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1	0	7
Dzierzkówek Stary	1	1	1	0	1	2	0	1	0	1	1	1	1	11
Edwardów	1	1	1	1	2	1	0	1	1	2	1	1	1	14
Gębarzów Kolonja	0	1	0	1	0	1	0	0	1	2	1	0	0	7
Gębarzów	1	1	1	1	0	2	1	1	0	1	1	1	0	11
Grabina	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	0	7
Huta Skaryszewska	1	0	0	1	2	2	1	0	0	1	0	1	1	10
Janów	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	6
Kazimierówka	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	1	5
Kłonowiec Koracz	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0	9
Kłonowiec Kurek	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	9

Kobylany	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	12
Magierów	0	1	1	1	2	2	0	1	1	1	1	0	0	11
Makowiec	0	0	0	0	0	1	0	0	1	2	1	1	0	6
Maków Nowy	0	1	1	1	2	3	1	1	1	0	1	1	0	13
Maków	0	0	0	0	1	1	1	0	0	2	1	1	1	8
Miasteczko	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	10
Modrzejowice	1	1	0	1	1	2	0	0	0	1	1	1	1	10
Niwa Odechowska	1	1	1	1	2	1	0	0	1	2	0	0	0	10
Odechowiec	1	1	1	1	1	2	0	0	1	2	1	1	1	13
Odechów	1	0	1	0	0	1	1	0	0	2	1	1	0	8
Podsuliszka	0	1	1	1	2	2	1	1	1	2	1	1	0	14
Sołtyków	0	0	0	0	1	2	1	0	1	0	1	1	0	7
Stanisławów	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	3
Tomaszów	1	1	1	0	1	2	0	1	1	2	1	1	0	12
Wilczna	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	0	9
Wólka Twarogowa	1	1	0	0	1	1	0	0	1	2	1	1	1	9
Wymysłów	1	0	1	1	0	1	0	0	1	2	1	1	1	10
Zalesie	1	0	1	0	0	2	1	0	1	0	1	1	1	9

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 10 Obszary zdegradowane w gminie Skaryszew.

Obszar zdegradowany
Gmina Skaryszew

Legenda:

- Obszar zdegradowany
- Granica administracyjna gminy

Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

2.6 Określenie obszaru rewitalizacji

Zgodnie z Wytycznymi Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 oraz Ustawą o rewitalizacji, obszar rewitalizacji musi obejmować całość lub część obszaru zdegradowanego, na którym występuje koncentracja negatywnych zjawisk oraz posiadać istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego. Jednocześnie na obszar rewitalizacji nałożono ograniczenia dotyczące jego powierzchni oraz liczby mieszkańców: maksymalnie 20% powierzchni gminy oraz maksymalnie 30% mieszkańców gminy.

W przypadku gminy Skaryszew określono 3 obszary rewitalizacji – 1) obejmujący fragment miasta Skaryszew, 2) wieś Dzierzkówek Stary, 3) wieś Odechów, 4) wieś Kobylany, 5) wieś Gębarzów. Obszary te zostały wybrane przez uczestników spotkania, które odbyło się w sierpniu 2016 r. dla członków Zespołu ds. opracowania Programu Rewitalizacji oraz zainteresowanych mieszkańców gminy spośród obszarów zdegradowanych wytyczonych na podstawie pogłębionej diagnozy gminy.

Należy tu nadmienić, że w przypadku miejscowości wiejskich wskazanych do rewitalizacji, obszarami rewitalizacji są ich części zamieszkałe. W mieście Skaryszew wskazano do rewitalizacji fragment obejmujący centrum miasta, ograniczony na północy ul. Krótką, następnie jego granica przechodzi równolegle do ul. Jaśminowej, biegnie ul. Błonie, Bogusławska, Żeromskiego, Piaseckiego, Dzierzkowską, Konopnickiej (w kierunku północnym), Wojska Polskiego, Partyzantów z ul. Cichą i Fryderyka Chopina, po czym wraca na północ ul. Krasickiego, Skłodowskiej-Curie i Chrobrego, wzdłuż rzeki Kobylanki dalej do ul. Krótkiej. Dokładny spis ulic wchodzących w skład obszaru rewitalizacji w Skaryszewie wraz ze zestawieniem wskaźników pozwalających określić obszar, zawiera Tab. 36.

Obszary rewitalizacji zamieszkuje łącznie **3299 osób, co stanowi 22,9% mieszkańców gminy**. Powierzchnia obszarów rewitalizacji to **308,65 ha, czyli 1,8% powierzchni całej gminy**.

Tab. 36 Tabela podsumowująca wskaźniki delimitacyjne dla obszarów rewitalizacji.

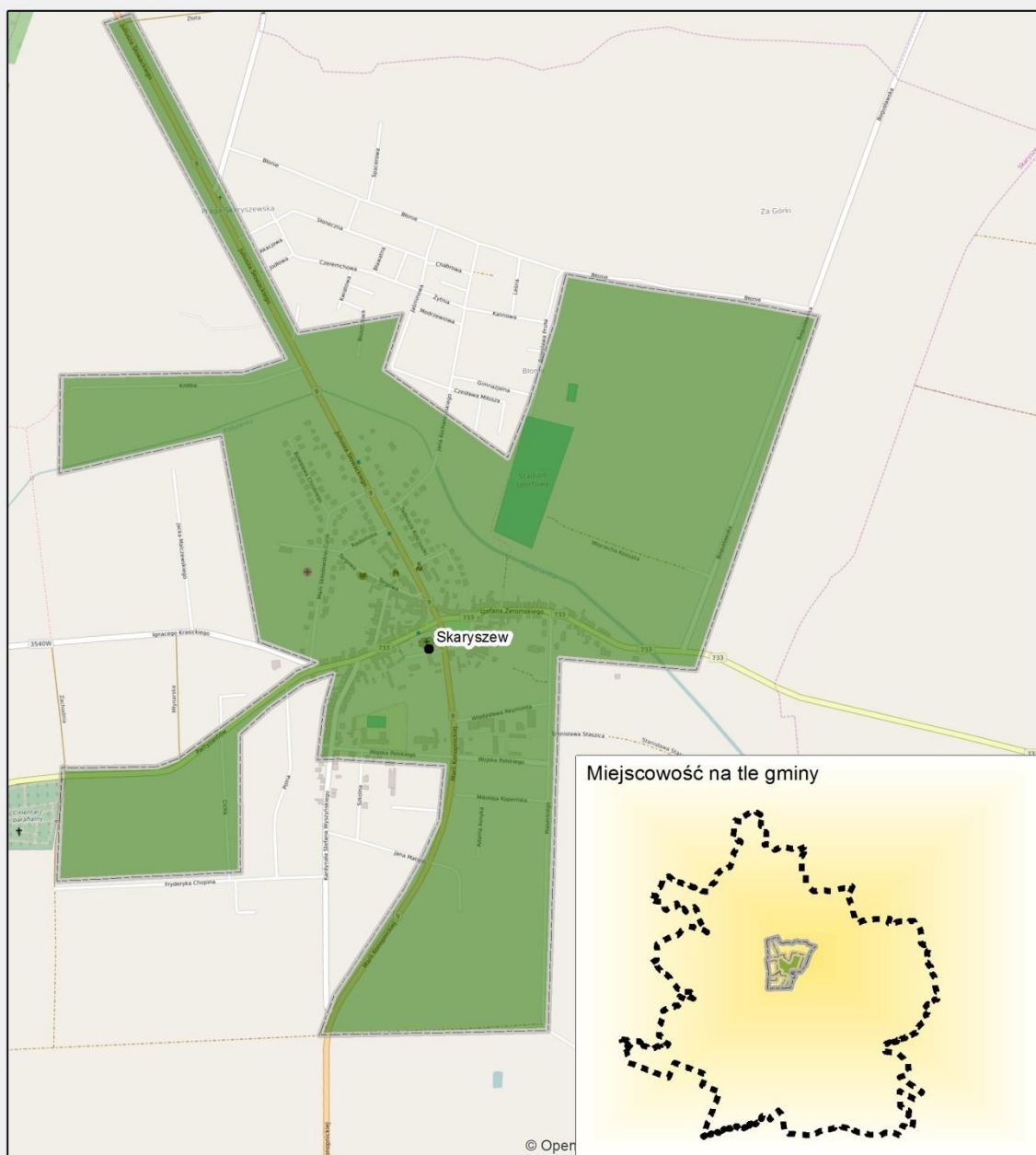
	Udział osób w wieku produkcyjnym [%]	Osoby korzystające z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców				Udział bezrobotnych w ogóle mieszkańców [%]	Udział długotrwale bezrobotnych	udział bezrobotnych do 25 r.ż.	udział bezrobotnych > 50 r.ż.	Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [%]	Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców [%]	Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców	średni wynik [%]		Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 osób	Udział obiektów pokrytych azbestem	Udział budynków opalanych węglem	Sieć kanalizacyjna [x gdy jest]
		ogółem	ubóstwa	niepełnosprawności	bezrobocia		w ogóle bezrobotnych [%]						sprawdzian u 6-klasisty	egzaminu gimnazjalnego				
średnia gminy	15,41	28,50	11,89	6,53	17,93	9,47	64,12	19,44	21,42	3,41	7,37	0,24	65,6	54,38	98,57	0,97	58,51	
MIASTO SKARYSZEW																		
obszar rewitalizacji	16,95	28,73	9,97	3,87	26,93	11,95	65,64	18,35	19,11	1,35	8,43	0,27	67,3	59,30	230,13	0,36	70,39	
Asnyka	0,00	47,62	0,00	0,00	47,62	23,81	80,00	20,00	20,00	0,00	0,00	0,00	76,3		238,10	0,00		x
Bogusławska	6,00	40,00	20,00	0,00	40,00	14,00	57,14	42,86	14,29	0,00	0,00	0,00		71,50	200,00	0,24		x
Chrobrego	32,43	0,00	0,00	0,00	0,00	10,81	75,00	12,50	37,50	0,00	0,00	0,00	66,3		108,11	0,22		x
Cicha	11,36	45,45	0,00	0,00	22,73	9,09	50,00	25,00	25,00	0,00	0,00	0,00	88,0	67,00	477,27	0,17	100,00	
Dzierzkowska	9,36	87,72	40,94	11,70	76,02	20,47	80,00	8,57	40,00	0,00	11,70	0,00	60,2	56,83	99,42	0,70	57,14	x
Kochanowskiego	15,00	40,00	30,00	10,00	40,00	9,00	22,22	33,33	0,00	0,00	20,00	3,00			150,00	0,20	0,00	
Konopnickiej	7,84	0,00	0,00	0,00	0,00	5,88	66,67	33,33	0,00	0,00	19,61	0,00	50,0		333,33	0,00		x
Kopernika	29,03	0,00	0,00	0,00	0,00	16,13	80,00	20,00	20,00	0,00	0,00	0,00			100,00	0,18	50,00	x
Kossaka	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	80,0		0,00	0,00		x
Kościuszki	27,27	0,00	0,00	0,00	0,00	12,12	25,00	0,00	25,00	0,00	0,00	0,00			0,00	0,06		x
Krasickiego	16,97	22,14	14,76	11,07	18,45	12,92	57,14	0,00	17,14	0,00	7,38	0,00	59,2	41,33	195,57	0,81	51,92	x
Krótką	5,71	85,71	0,00	0,00	85,71	31,43	63,64	27,27	0,00	0,00	0,00	0,00	40,2	48,00	114,29	0,06	83,33	
Kunegundy	30,51	67,80	16,95	0,00	67,80	11,86	85,71	28,57	28,57	16,95	0,00	0,00			118,64	0,04	100,00	
Mickiewicza	21,57	117,65	39,22	0,00	117,65	19,61	90,00	10,00	20,00	0,00	0,00	0,00	84,2	55,00	235,29	0,15	100,00	
Partyzantów	14,38	32,68	13,07	6,54	19,61	10,46	81,25	3,13	25,00	6,54	0,00	0,00	72,5	53,17	140,52	0,83	50,00	
Piaseckiego	18,75	12,50	0,00	0,00	12,50	11,25	88,89	11,11	33,33	0,00	0,00	0,00			175,00	0,29		x

Radomska	31,82	45,45	45,45	45,45	45,45	4,55	100,00	0,00	0,00	0,00	45,45	0,00			136,36	0,06	100,00	
Reymonta	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00				0,00	0,00	0,00			125,00	0,02		
Rynek	18,09	31,91	21,28	0,00	31,91	14,89	42,86	28,57	7,14	0,00	21,28	0,00		52,33	414,89	0,28	100,00	
Skłodowskiej-Curie	17,92	0,00	0,00	0,00	23,12	15,61	74,07	18,52	22,22	0,00	5,78	2,31	54,0	79,17	190,75	0,29	71,43	
Słowackiego	16,22	28,89	4,44	8,89	6,67	8,67	51,28	15,38	28,21	2,22	28,89	0,00	76,1	64,25	133,33	2,07	62,50	
Szymborskiej	25,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00				0,00	0,00	0,00			250,00	0,00		
Targowa	28,57	0,00	0,00	0,00	0,00	19,05	50,00	25,00	0,00	0,00	47,62	0,00		70,17	476,19	0,04		
Wojska Polskiego	21,59	0,00	0,00	0,00	0,00	6,82	50,00	16,67	33,33	0,00	0,00	1,14			56,82	0,20		x
Wyszyńskiego	15,24	18,29	3,05	3,05	12,20	10,67	62,86	34,29	22,86	0,00	3,05	0,61	71,8	52,83	237,80	1,41	59,18	
Żeromskiego	20,00	23,26	13,95	0,00	18,60	11,63	76,00	8,00	20,00	9,30	41,86	0,00	63,3		376,74	1,06	58,51	
CZĘŚĆ WIEJSKA GMINY SKARYSZEW																		
Dzierzkówek Stary	19,18	44,90	28,57	4,08	32,65	8,16	85,00	20,00	15,00	0,00	12,24	1,22	48,7	55,33	57,14	2,24	86,36	
Gębarzów	17,77	37,14	21,22	13,26	15,92	9,28	68,57	11,43	22,86	10,61	18,57	0,53		42,17	61,01	2,79	31,25	
Kobylany	18,95	29,93	12,47	7,48	27,43	6,98	53,57	17,86	25,00	4,99	7,48	0,50	70,4	49,75	59,85	5,17	68,00	
Odechów	16,00	24,76	13,33	3,81	11,43	6,48	52,94	26,47	8,82	11,43	3,81	0,38	65,3	54,00	66,67	5,23	37,50	

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 11 Obszar rewitalizacji Skaryszew.

Obszar rewitalizacji Skaryszew Gmina Skaryszew

Legenda:

- Granica zabudowy
- Obszar zdegradowany
- Granica administracyjna gminy

0 0,4 0,8 km

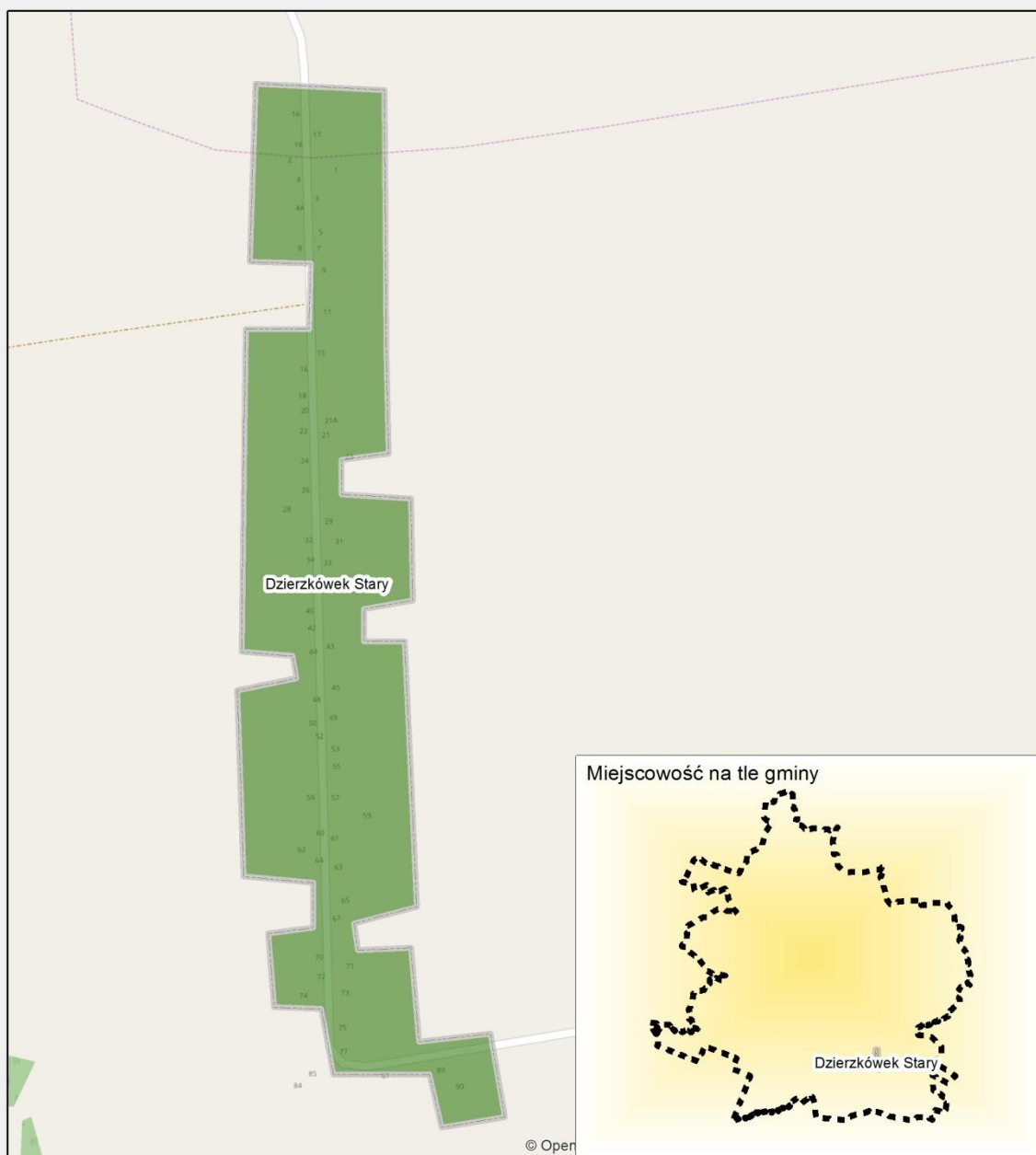
Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy obszaru rewitalizacji Skaryszew:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców - 16,95% wobec 15,41%,
- większa liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców - 28,73‰ wobec 28,5‰,
- wyższy poziom bezrobocia (26,93‰ mieszkańców obszaru korzysta z pomocy społecznej z tytułu bezrobocia, podczas gdy w gminie 17,93‰; większy udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców - 11,95% wobec 9,47%; większy udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych - 65,64% wobec 64,12%; wysoki poziom osób bezrobotnych do 25 r.ż. i po 50 r.ż., choć nieco niższy niż wynosi średnia dla gminy),
- wyższy poziom przestępczości (8 czynów karalnych na 1000 mieszkańców wobec 7 w gminie),
- wysoki udział budynków opalanych węglem - 70,39% wobec 58,51%,
- przez centrum obszaru rewitalizacji biegnie DK 9, co generuje zwiększony hałas komunikacyjny oraz zanieczyszczenie powietrza spalinami,
- brak podłączenia do kanalizacji części ulic znajdujących się w obszarze rewitalizacji.

Rys. 12 Obszar rewitalizacji Dzierzkówek Stary.

**Obszar rewitalizacji Dzierzkówek Stary
Gmina Skaryszew**

Legenda:

- Granica zabudowy
- Obszar zdegradowany
- Granica administracyjna gminy

0 0,15 0,3 km

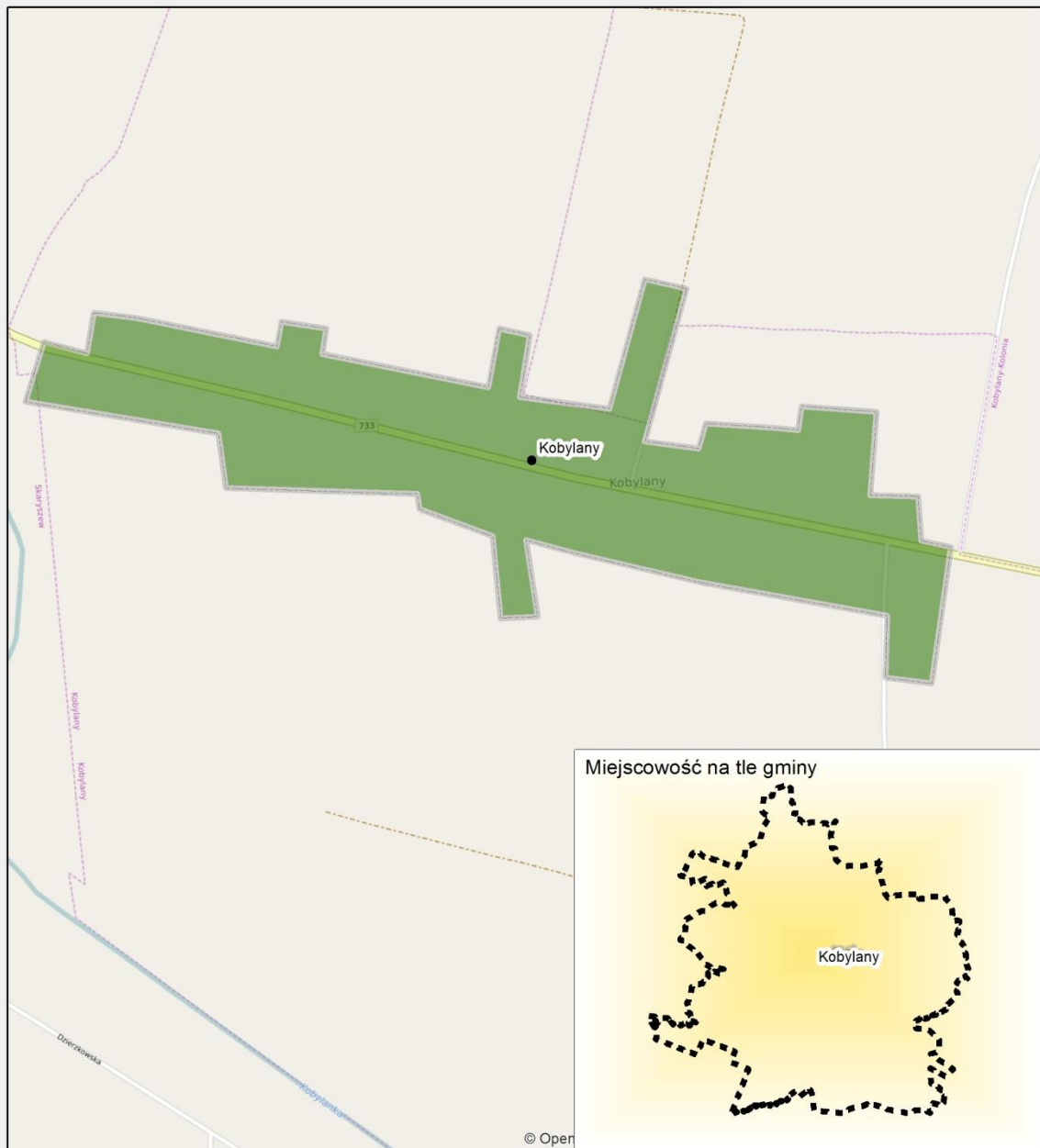
Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy obszaru rewitalizacji Dzierzkówek Stary:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców - 19,18% wobec 15,41%,
- większa liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców - 44,90‰ wobec 28,5‰; wysokie wskaźniki w przypadku osób otrzymujących pomoc z tytułu ubóstwa (25,57‰) i bezrobocia (32,65‰),
- wyższy poziom bezrobocia (większy udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych - 85% wobec 64,12%; wysoki poziom osób bezrobotnych do 25 r.ż. - 20% wobec 19,44%),
- wyższy poziom przestępczości (12 czynów karalnych na 1000 mieszkańców wobec 7 w gminie),
- niższy poziom edukacji wyrażony słabszym niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na sprawdzianie szóstoklasisty - 48,7% wobec 65,6%,
- niski poziom przedsiębiorczości - 57 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem - 2,24% wobec 0,97% w gminie,
- wysoki udział budynków opalanych węglem - 86,36% wobec 58,51%,
- brak sieci kanalizacyjnej.

Rys. 13 Obszar rewitalizacji Kobylany.

Obszar rewitalizacji Kobylany
Gmina Skaryszew

Legenda:

- Granica zabudowy
- Obszar zdegradowany
- Granica administracyjna gminy

0 0,3 0,6 km

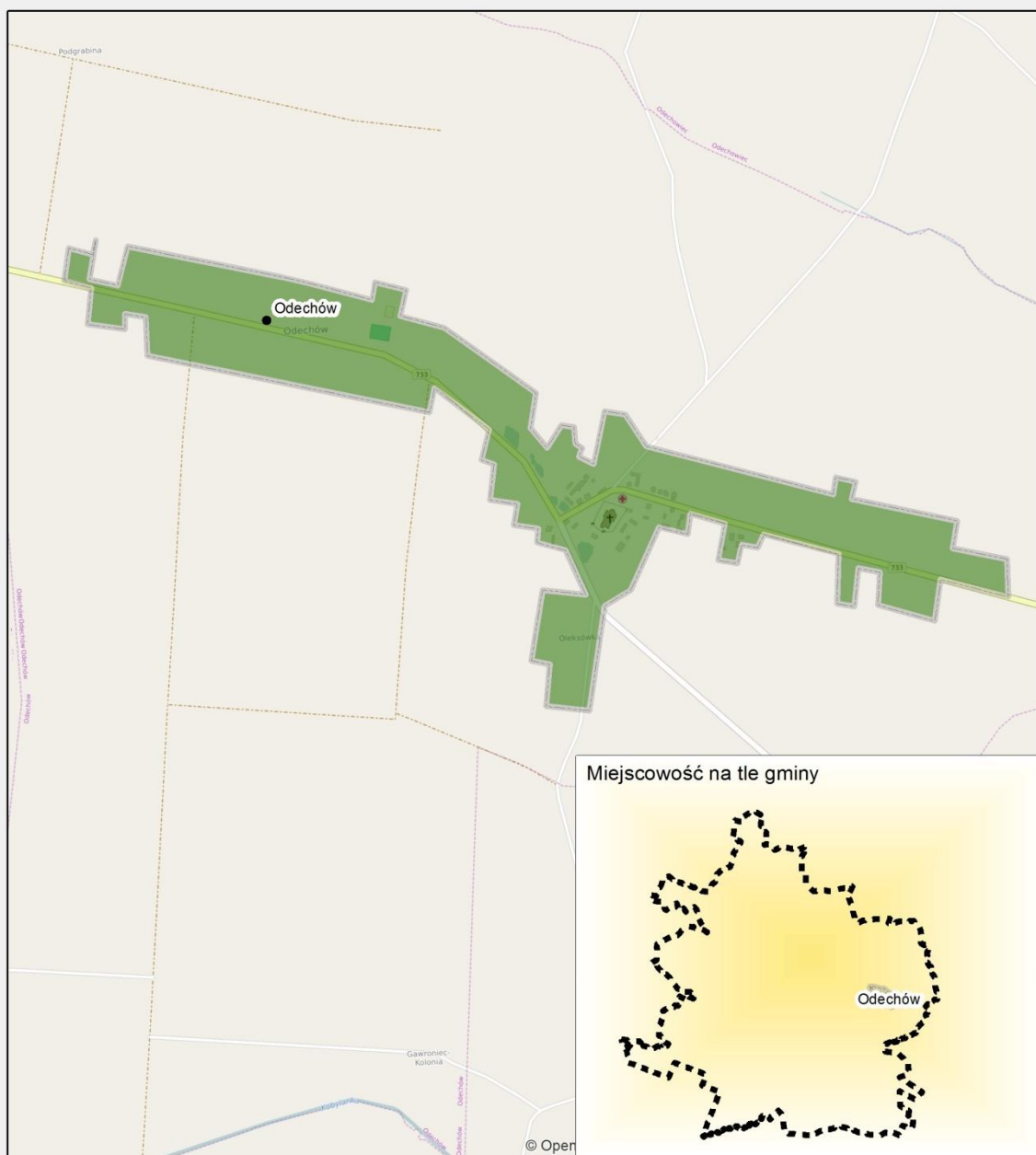
Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy obszaru rewitalizacji Kobylany:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców - 18,95% wobec 15,41%,
- większa liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców - 29,93‰ wobec 28,5‰; wysokie wskaźniki w przypadku osób otrzymujących pomoc z tytułu ubóstwa (12,47‰), niepełnosprawności (7,48‰) i bezrobocia (27,43‰),
- wyższy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wśród osób, które ukończyły 50 r.ż. - 25% wobec 21,42%,
- nieco wyższy poziom przestępczości (7,48‰wobec 7,37‰ w gminie),
- zjawisko przemocy w rodzinie - wyższa liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców: 4,99‰ wobec 3,41‰ w gminie,
- niższy poziom edukacji wyrażony słabszym niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na egzaminie gimnazjalnym - 49,75% wobec 54,38%,
- niski poziom przedsiębiorczości - 60 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem - 5,17% wobec 0,97% w gminie,
- wysoki udział budynków opalanych węglem - 68% wobec 58,51%,
- hałas komunikacyjny i zanieczyszczenie powietrza spalinami w związku z położeniem w ciągu drogi wojewódzkiej nr 733,
- brak sieci kanalizacyjnej,
- brak terenów rekreacyjno-wypoczynkowych.

Rys. 14 Obszar rewitalizacji Odechów.

**Obszar rewitalizacji Odechów
Gmina Skaryszew**

Legenda:

- Granica zabudowy
- Obszar zdegradowany
- Granica administracyjna gminy

0 0,375 0,75
km

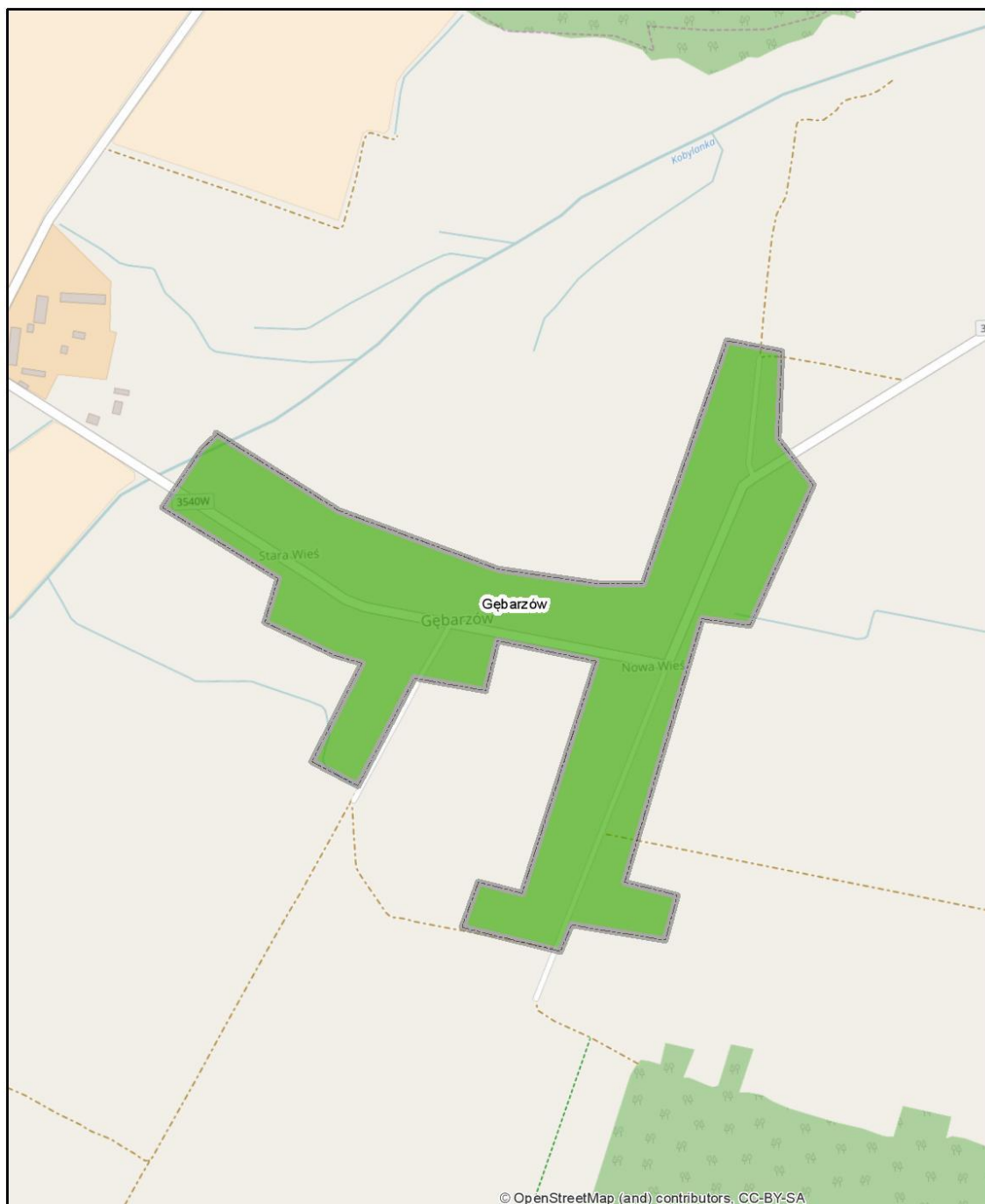
Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy obszaru rewitalizacji Odechów:

- nieco wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców - 16% wobec 15,41%,
- wyższy poziom ubóstwa mierzony liczbą osób korzystających z pomocy społecznej z tego powodu na 1000 mieszkańców - 13,33‰ wobec 11,89‰,
- wyższy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wśród osób, które nie ukończyły 25 r.ż. - 26,47% wobec 19,44%,
- zjawisko przemocy w rodzinie - znacznie wyższa liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców: 11,43‰ wobec 3,41‰ w gminie,
- nieco słabszy niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na sprawdzianie szóstoklasisty (65,3% wobec 65,3%) i egzaminie gimnazjalnym (54% wobec 54,38%),
- niski poziom przedsiębiorczości - 67 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem - 5,23% wobec 0,97% w gminie,
- hałas komunikacyjny i zanieczyszczenie powietrza spalinami w związku z położeniem w ciągu drogi wojewódzkiej nr 733,
- brak sieci kanalizacyjnej.

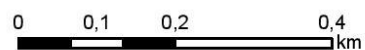
Rys. 15 Obszar rewitalizacji Gębarzów.

Obszar rewitalizacji Gębarzów
Gmina Skaryszew

Legenda:

- Obszar rewitalizacji
- Granica administracyjna gminy

Źródło: opracowanie własne na podkładzie OpenStreetMap.

Cechy obszaru rewitalizacji Gębarzów:

- wyższy niż średnio w gminie udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców – 17,77% wobec 15,41%,
- wyższy udział osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ogółem (37,14‰ wobec 28,50‰) oraz z powodu ubóstwa (21,22‰ wobec 11,89‰) i niepełnosprawności (13,26‰ wobec 6,53‰),
- wyższy udział w ogólnej liczbie bezrobotnych osób, które ukończyły 50 r.ż. - 22,86% wobec 21,42%, a także osób długotrwale bezrobotnych – 68,57‰ wobec 64,12‰,
- zjawisko przemocy w rodzinie - znacznie wyższa liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców: 10,61‰ wobec 3,41‰ w gminie,
- znacznie wyższy poziom przestępczości – 18,57‰ wobec 7,37‰,
- słabszy niż w gminie średnim wynikiem uzyskanym przez uczniów na egzaminie gimnazjalnym (42,17% wobec 54,38%),
- niski poziom przedsiębiorczości - 61 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców wobec 99,
- wysoki udział obiektów pokrytych lub izolowanych eternitem – 2,79% wobec 0,97% w gminie,
- brak sieci kanalizacyjnej.

2.7 Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych

Na obszarach przeznaczonych do rewitalizacji stwierdzono występowanie szeregu problemów społecznych, które stanowią przeszkodę dla dalszego rozwoju gminy Skaryszew. Wśród nich znalazła się kwestia starzejącego się społeczeństwa. Jest to problem dotyczący wszystkich społeczeństw rozwiniętych i stanowi spore wyzwanie, bowiem instytucje publiczne muszą się przygotować na świadczenie usług tej specyficznej grupie odbiorców. Największe wyzwanie stoi tu przez służbą zdrowia, na poziomie samorządów zaś chodzi o zapewnienie opieki i „zagospodarowanie czasu” tych osób. W czasie konsultacji społecznych mieszkańcy wskazywali np. na niewielką liczbę zajęć przeznaczonych dla seniorów, dlatego warto zadbać o takie zajęcia lub o większą integrację i zróżnicowanie grup wiekowych osób

uczestniczących w już realizowanych inicjatywach kulturalnych czy społecznych. Również tworzona infrastruktura rekreacyjna czy wypoczynkowa powinna dawać możliwość aktywnego i interesującego spędzania czasu wolnego przez tę grupę osób.

Drugi rodzaj problemów społecznych, które występują na obszarach rewitalizacji w gminie Skaryszew to bezrobocie i ubóstwo. Należy zatem podjąć działania, które zapobiegają będą zjawisku wykluczenia społecznego i przyczynią się do inkluzji społecznej osób wyłączonych z głównego nurtu życia społecznego w gminie. To też przełoży się na większą integrację wszystkich mieszkańców.

Na obszarach rewitalizacji zlokalizowanych w części wiejskiej gminy Skaryszew zaobserwowano również nieco niższy poziom edukacji. Warto więc rozważyć organizację różnego rodzaju zajęć szkolnych pozalekcyjnych, które mogłyby rozwijać zainteresowania czy wspierać uczniów o słabszych wynikach w nauce. Takie zajęcia mogłyby być ponadto organizowane w świetlicach w poszczególnych miejscowościach.

Sporym wyzwaniem wydaje się kwestia ochrony środowiska. Analiza wskaźników odnoszących się do obecności azbestu i wykorzystania go do pokrycia lub izolacji obiektów budowlanych oraz opalania budynków węglem pokazała, że na obszarach rewitalizacji oba te zagadnienia stanowią znaczny problem. Przede wszystkim zarówno obecność odpadów niebezpiecznych, do których zalicza się azbest, jak również zanieczyszczenie powietrza generowane przez opalanie budynków węglem ma negatywny wpływ na zdrowie mieszkańców. Wykorzystywanie węgla na dużą skalę powoduje ogromne uciążliwości dla mieszkańców i przejeżdżających przez miejscowości gminy zwłaszcza w sezonie grzewczym. Stopień zanieczyszczenia powietrza jest jeszcze większy ze względu na przebiegającą przez Skaryszew drogę krajową oraz dość ruchliwe drogi wojewódzkie przecinające inne obszary rewitalizacji. Dlatego zasadne wydaje się przeprowadzanie inwestycji, które przyczynią się do ograniczania energochłonności (gdy energia produkowana jest przede wszystkim z węgla) oraz prowadzenia kampanii uświadamiających mieszkańców.

Na niektórych obszarach rewitalizacji występują także problemy przestrzenno-funkcjonalne związane z brakiem sieci kanalizacyjnej – są to konkretnie obszary rewitalizacji zlokalizowane w części wiejskiej gminy. Poza uciążliwością związaną z posiadaniem przez mieszkańców zbiorników bezodpływowych, dochodzi tu problem zagrożenia dla stanu środowiska naturalnego. Ponadto brakuje obszarów rekreacyjno-wypoczynkowych lub ich poziom zagospodarowania jest niewystarczający. Mieszkańcy wskazywali w czasie konsultacji społecznych np. na brak parku w Skaryszewie. Warto więc zastanowić się nad możliwością

poprawy zagospodarowania terenów zielonych i przeznaczania ich na skwery czy zieleńce, podnoszące atrakcyjność miejscowości i jednocześnie stanowiące miejsce spotkań i odpoczynku ich mieszkańców. Przez Skaryszew przepływa rzeka Kobylanka, która – po zagospodarowaniu jej brzegów – może stać się atrakcyjnym miejscem aktywnego wypoczynku mieszkańców. Wskazywano również, że chociaż w gminie bardzo duży nacisk kładzie się na rozwój sportu i oferty sportowej, to obiekty służące jego uprawianiu nie są niestety w pełni funkcjonalne. Tak na przykład bieżnia lekkoatletyczna na stadionie w Skaryszewie znajduje się w bardzo złym stanie technicznym, co sprawia, że nie można na nim uprawiać niektórych dyscyplin sportowych, a zwłaszcza nie gwarantuje bezpieczeństwa zawodników. Na obszarach rewitalizacji zwłaszcza w części wiejskiej gminy problemem są niewyposażone w sale gimnastyczne szkoły, co uniemożliwia bezpieczne uprawianie sportu przez uczniów (w czasie lub poza lekcjami). Dużą wadą jest również słabo rozwinięta infrastruktura rowerowa – zarówno jeśli chodzi o same ścieżki rowerowe, jak i np. stojaki na rowery czy miejsca odpoczynku dla rowerzystów.

Gmina Skaryszew jest atrakcyjnym miejscem do życia i mieszkania, o czym świadczy rosnąca w kolejnych latach liczba mieszkańców. Z pewnością duży wpływ na decyzję o osiedlaniu się na tym terenie ma fakt bliskości Radomia, będącego znaczącym rynkiem pracy w regionie, ale również doskonałe połączenia komunikacyjne (gł. drogowe) pozwalające na dojeżdżanie do pracy nawet do bardziej odległych, większych aglomeracji. Mieszkanie w gminie staje się atrakcyjne dla wielu ludzi z różnych grup społecznych i zawodowych, które często mają duże wymagania dotyczące komfortu życia. Dlatego też istotne wydaje się, aby gmina Skaryszew przeprowadzając procesy rewitalizacyjne, skupiała się na powiększaniu swojej innowacyjności, kreowała warunki do wygodnego i stabilnego życia, dzięki czemu nie stanie się jedynie „sypialnią” i przedmieściem. Jednocześnie dzięki programom skierowanym do mieszkańców, którzy z różnych przyczyn zostali dotknięci problemami przede wszystkim społecznymi, stanie się miejscem przyjaznym do życia dla każdego.

3. Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych

3.1 Wizja obszarów rewitalizacji

Wizja - w przypadku każdej organizacji czy jednostki - stanowi pożądaną obraz jednostki oraz warunków życia jej mieszkańców. Wszelkie wyznaczone w danym dokumencie kierunki działań powinny być tej wizji podporządkowane i przekładać się na jej realizację. Kształt wizji musi odpowiadać oczekiwaniom społeczności lokalnej - mieszkańców podmiotów społecznych, gospodarczych itp. Pozwala również na projektowanie kolejnych elementów dokumentu strategicznego w zakresie celów i kierunków działań oraz już konkretnych przedsięwzięć.

Obszary rewitalizacji w gminie Skaryszew zostaną zagospodarowane w sposób tworzący warunki dla rozwoju mieszkańców - zarówno w zakresie oferty spędzania czasu wolnego, jak i podnoszenia swoich kompetencji czy umiejętności. Staną się one miejscami przyjaznymi dla mieszkańców, którzy chcą korzystać z oferty publicznej, jak i dla organizacji pozarządowych czy innych podmiotów, które te ofertę kreują.

Zagospodarowanie przestrzeni publicznych sprzyjać będzie wzrostowi estetyki i funkcjonalności. Nieatrakcyjne i niewykorzystywane dotychczas miejsca zyskają nowe walory dla mieszkańców i przyjezdnych.

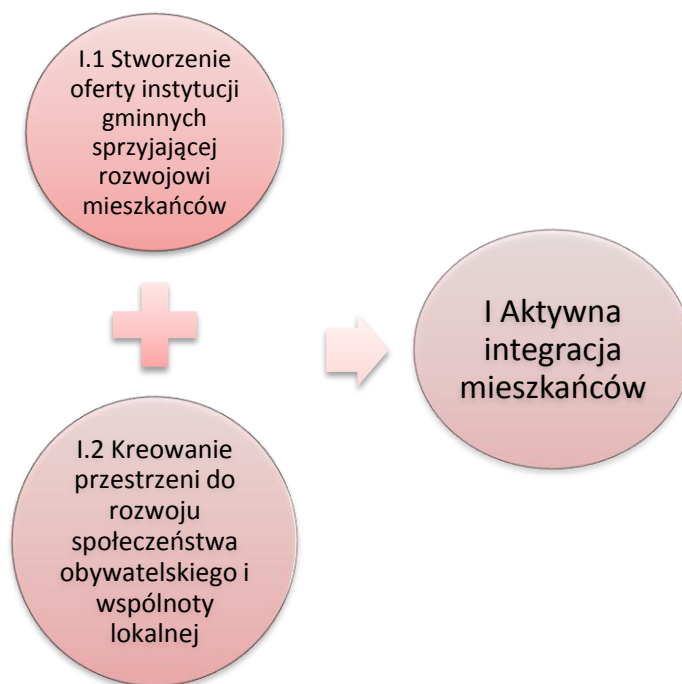
Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej przełożą się na poprawę jakości świadczonych usług publicznych oraz ich oferty. Gmina będzie aktywnie działać na rzecz kreowania zachowań prośrodowiskowych wśród mieszkańców obszarów rewitalizacji, aby również pod tym względem stały się one miejscami atrakcyjnymi i dobrymi do życia.

3.2. Cele i kierunki działań rewitalizacyjnych

Wizja rozwoju obszarów rewitalizacji wyznaczonych w gminie Skaryszew znajduje swoje operacyjne odzwierciedlenie w wytyczonych celach rewitalizacji oraz precyzujących je kierunkach działania. Ze względu na to, że problemy obszarów rewitalizacji są zbieżne, wyznaczono wspólną wizję rozwoju oraz wspólne cele. Zakłada się, że w efekcie prowadzenia przedsięwzięć rewitalizacyjnych zrealizowane zostaną dwa cele strategiczne i 4 cele operacyjne (po 2 do każdego celu strategicznego). Ponadto do każdego celu strategicznego

zapropozowano zestaw kierunków działań, których realizacja powinna sprzyjać osiągnięciu projektowanych celów.

Rys. 16 Cel strategiczny I i odpowiadające mu cele operacyjne.

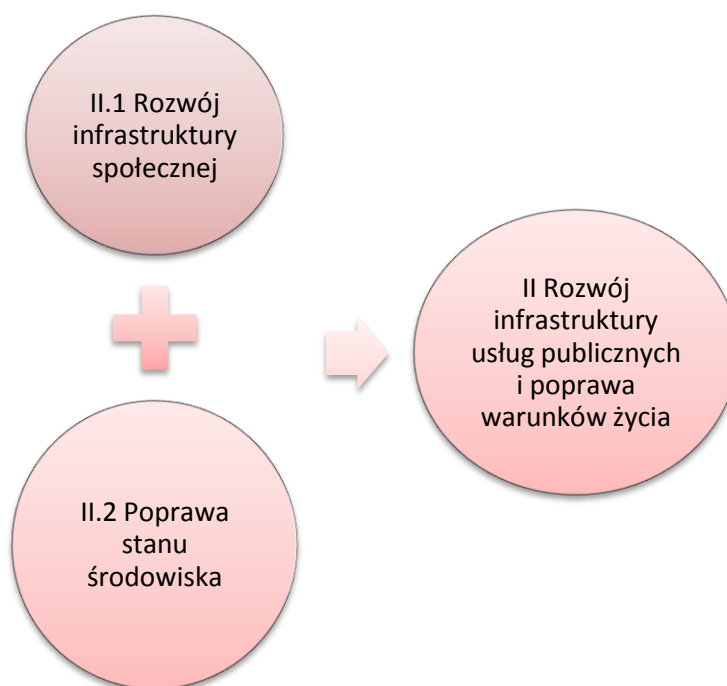

Źródło: opracowanie własne.

Kierunki działań:

- ❖ Stworzenie oferty szkoleń i różnego rodzaju zajęć podnoszących kompetencje czy rozwijających hobby mieszkańców obszarów rewitalizacji.
- ❖ Organizacja przedsięwzięć kulturalnych i sportowych odpowiadających na potrzeby mieszkańców obszarów rewitalizacji.
- ❖ Realizacja programów rozwiązujących problemy społeczne, w tym z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej.
- ❖ Tworzenie warunków (w tym określenie zasad) do współpracy między podmiotami realizującymi cele użyteczne społecznie.
- ❖ Wspieranie i promowanie inicjatyw społecznych.
- ❖ Tworzenie warunków do dialogu społecznego.

Rys. 17 Cel strategiczny II i odpowiadające mu cele operacyjne.

Źródło: opracowanie własne.

Kierunki działań:

- ❖ Atrakcyjne i funkcjonalne zagospodarowanie przestrzeni publicznych.
- ❖ Modernizacja infrastruktury społecznej i obiektów użyteczności publicznej, sprzyjająca poprawie ich funkcjonalności i tworząca warunki do pełnienia nowych funkcji.
- ❖ Promowanie "zielonej energii" oraz postaw proekologicznych poprzez działania edukacyjne i inwestycje w istniejącą infrastrukturę.

3.3 Główne projekty rewitalizacyjne

Zbieranie propozycji projektów rewitalizacyjnych trwało od 8 do 22 września 2016 roku. Informacja o możliwości składania swoich pomysłów znalazła się na stronie internetowej gminy. Fiszki projektowe, na których należało opisać zakres proponowanego działania, można było wypełniać online oraz dostarczać do Urzędu Miasta i Gminy. Ostatecznie projekty zostały złożone przez Urząd oraz jednostki organizacyjne gminy.

L.P	Wnioskodawca	Nazwa projektu	Szacowana wartość projektu [PLN]			Szacowany okres realizacji	Lokalizacja projektu	Zakres realizowanych zadań	Prognozowane produkty	Prognozowane rezultaty
			Źródła publiczne [%]	Środki UE [%]	Pozostałe środki [%]					
1	Gmina Skaryszew	Tworzenie ładu przestrzennego poprzez zagospodarowanie terenu wzdłuż brzegu rzeki Kobylanki	1 000 000,00			2017-2020	Miasto Skaryszew wzdłuż rzeki Kobylanki	Zakres zadania dotyczy rewitalizacji terenu nadbrzeży rzeki Kobylanki poprzez stworzenie deptaku wraz oświetleniem terenu. W ramach prac zamierza się wybudować elementy małej architektury (ławki, altanki, łąki kwiatowe) i zagospodarować zieleń. Jednocześnie planuje się stworzyć ścieżkę edukacyjną promującą historię miasta, jego kulturę i mieszkańców.	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 0,8 ha	Liczba użytkowników korzystających z obiektu – 1000 os./rok
2	Wspólnoty mieszkaniowe/Gmina Skaryszew	Modernizacja budynków mieszkalnych, w tym zabytkowych, wraz z ich termomodernizacją	1 200 000,00			2017-2023	Obszar rewitalizowany (Skaryszew, Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary, Gębarzów)	Zakres zadania dotyczy wykonania pełnej modernizacji budynków (dachy, elewacje, stolarka okienna) wraz ze zmianą sposobu ogrzewania, co pozwoli na obniżenie zużycia paliw kopalnych, podniesie estetykę i zmniejszy presję na środowisko naturalne.	Liczba odnowionych budynków mieszkalnych - 10 szt.	Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych 49412,00 kWh/rok
3	Gmina Skaryszew	Przebudowa i rozbudowa infrastruktury sportowej oraz budynku administracyjno-socjalnego na Miejsko-gminnym stadionie sportowym	10 000 000,00			2017-2023	Skaryszew, ul. Błonie 15	Realizacja zadania będzie dotyczyła: przebudowy płyty boiska wraz z przynależną infrastrukturą techniczną i otoczeniem (bieżnie), trybun, przebudowy i rozbudowy budynku administracyjno-socjalnego (sala ćwiczeń, siłownia, sauna, łazienki, pokoje socjalno-administracyjne, szatnie, magazyny) oraz stworzenie siłowni zewnętrznej.	Liczba obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizowanych - 4 [szt.]	Liczba użytkowników korzystających z obiektu - 4000 os./rok

4	Gmina Skaryszew	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w mieście Skaryszew	300 000,00			2017-2023	Obszar rewitalizowany w mieście Skaryszew – przy ul. Targowej, Mickiewicza, słowackiego, Konopnickiej oraz Rynku	Zakres zadania dotyczy rewitalizacji terenów zielonych w mieście Skaryszew zwłaszcza zlokalizowanych przy ul. Targowej, Mickiewicza, słowackiego, Konopnickiej oraz Rynku. W ramach zadania zostaną wykonane nowe elementy małej architektury, zieleni (np. łąki kwietne).	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 1 ha	Liczba użytkowników korzystających z obiektu – 1000 os./rok
			15	85	0					
5	Gmina Skaryszew	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowości Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary, Gębarzów	500 000,00			2017-2023	Obszar rewitalizowany w miejscowościach Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary, Gębarzów	Zakres zadania dotyczy rewitalizacji terenów zielonych w mieście Skaryszew zwłaszcza zlokalizowanych w centrach miejscowości Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary i Gębarzów. W ramach zadania będą wykonane nowe elementy małej architektury, zieleni (np. łąki kwietne), powstaną nowe place zabaw, siłownie zewnętrzne.	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją – 0,5 ha	Liczba użytkowników korzystających z obiektu – 400 os./rok
			15	85	0					
			15	50	0					
6	Gmina Skaryszew	Prowadzenie i organizacja zajęć integrujących społeczeństwo	50 000,00			2017-2023	Obszar rewitalizowany w miejscowościach Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary, Gębarzów	Projekt przewiduje poprawę jakości życia mieszkańców oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez integrację i realizację przedsięwzięć społecznych związanych z pomocą w nauce, warsztatami kulinarnymi, warsztatami rękodzieła ludowego czy promującymi tradycję lokalną.	Liczba wydarzeń kulturalnych, integracyjnych, rekreacyjnych, itp. – 25 szt.	Liczba beneficjentów – 500 os.
			80	0	20					

7	Miejsko Gminny Ośrodek Kultury w Skaryszewie	Aktywizacja działań artystycznych, kulturalnych i edukacyjnych na obszarach rewitalizowanych	200 000,00			2017-2023	Obszary rewitalizowane w gminie Skaryszew	Projekt przewiduje wykorzystanie przyszłej bazy kulturalnej do realizacji działań związanych z projektami artystycznymi i edukacyjnymi. Działania te mają zmierzać do przybliżenia świata kultury mieszkańcom poprzez organizację festiwali, występów lokalnych muzyków, artystów czy włączenie ludności lokalnej do działań artystycznych poprzez organizację konkursów, wystaw.	Liczba wydarzeń kulturalnych, integracyjnych, rekreacyjnych, itp. – 25 szt.	Liczba beneficjentów – 500 os.
			80	0	20					
8	Miejsko Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Skaryszewie	Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarach rewitalizowanych	200 000,00			2017-2023	Obszar rewitalizowany w gminie Skaryszew	Program realizowany przez MGOPS adresowany jest do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, znajdujących się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Zakres działań obejmuje aktywne formy szkolenia, doradztwo z zakresu kompetencji i umiejętności społecznych oraz projekty związane ze stażami i praktykami zawodowymi czy kursami i szkoleniami zawodowymi	Liczba wydarzeń aktywizacyjnych itp.. – 20 szt.	Liczba beneficjentów – 500 os.
			15	80	5					

3.4 Przedsięwzięcia rewitalizacyjne o charakterze uzupełniającym

Zaproponowane przedsięwzięcia o charakterze uzupełniającym są również istotne z punktu widzenia przeprowadzania procesów rewitalizacyjnych w gminie Skaryszew. Mają jednak charakter niejako „dodatkowych” inicjatyw, które wzmocnią pozytywne efekty rewitalizacji. Ich celem jest eliminacja lub co najmniej ograniczenie negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową. Obejmują one kategorie projektów, które zgłoszono do realizacji w ramach procesu przygotowania rewitalizacji (włączanie na etapie opracowania) oraz nie zostały uznane przez Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji jako zadania kluczowe. Ich oddziaływanie obejmuje cztery obszary tematyczne istotne z punktu widzenia rewitalizacji. Obszary te to: Aktywna społeczność lokalna, Rozwój infrastruktury oraz Środowisko.

Obszar tematyczny „Aktywna społeczność lokalna” ma na celu poprawę istotnej z punktu widzenia rewitalizacji sfery społecznej. Koncentruje się na działaniach związanych z osobami w trudnej sytuacji życiowej spowodowanej bezrobociem czy ubóstwem.

Obszar tematyczny „Rozwój infrastruktury” skupia się na przedsięwzięciach związanych z budową lub modernizacją obiektów, które służyć będą realizacji przedsięwzięć społecznych skierowanych do osób w trudnej sytuacji oraz poszerzających ofertę gminy w zakresie sportu, rekreacji, wypoczynku, kultury itp.

Obszar tematyczny „Środowisko” koncentruje się na przedsięwzięciach skupionych wokół poprawy jakości środowiska naturalnego, zwłaszcza jakości powietrza na obszarach rewitalizacji. Poprawa ma nastąpić dzięki m.in. termomodernizacji budynków.

Wszystkie działania i przedsięwzięcia mają jednocześnie wymiar horyzontalny i wzajemnie się uzupełniają, sprzyjając realizacji innych obszarów tematycznych.

Tab. 37 Lista przedsięwzięć uzupełniających.

L.P	Projekty możliwe do realizacji	Wnioskodawca	Obszar tematyczny
1	Rozbudowa Publicznej Szkoły Podstawowej o dodatkowe pomieszczenia oraz salę gimnastyczną w miejscowości Odechów	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna
2	Rozbudowa Publicznej Szkoły Podstawowej o dodatkowe pomieszczenia oraz salę gimnastyczną w miejscowości Dzierzkówki	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna

3	Centrum usługowo-handlowo-wystawiennicze	Spółdzielnia Samopomoc Chłopska	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna
4	Drzewo mocy - solarna ładowarka	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Środowisko
5	Organizacja kiermaszów na obszarze rewitalizowanym	Gmina Skaryszew/MGOPS/NGO's	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna
6	Rewitalizacja wraz z przebudową budynku OSP w Skaryszewie	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury
7	Budowa nowej siedziby Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Skaryszewie	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna
8	Przebudowa i rozbudowa budynku Urzędu Miasta i Gminy w Skaryszewie	Gmina Skaryszew	Rozwój infrastruktury, Aktywna społeczność lokalna, Środowisko
9	Rozbudowa drogi powiatowej DP 3539W Radom–Gębarzów–Polany wraz z budową ścieżki rowerowej na odcinku Radom–Gębarzów	Powiat Radomski	Rozwój infrastruktury, Środowisko

Źródło: opracowanie własne.

3.5 Komplementarność przedsięwzięć rewitalizacyjnych

W nowym programowaniu podkreśla się konieczność integracji realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz zapewnienia ich kompleksowości. Przepisy nakazują, aby zadania były spójne i nie powodowały "rozgraniczenia" rewitalizacji na osobne sfery społeczne, gospodarcze, itd., ale aby one wzajemnie się uzupełniały. Zagwarantowaniu tego służą mechanizmy komplementarności, o których mowa bardzo szczegółowo w Wytocznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

Tab. 38 Rodzaje komplementarności przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Rodzaj komplementarności	Charakterystyka
Przestrzenna	Projekty realizowane w ramach rewitalizacji muszą oddziaływać na obszar rewitalizacji, nawet jeśli w wyjątkowych przypadkach realizowane są poza nim. Nie można doprowadzić do sytuacji, w której nastąpi

	rozprzestrzenienie się jakiegoś problemu poza obszar rewitalizacji.
Problemowa	Realizowane w ramach procesów rewitalizacyjnych projekty powinny się przenikać i wzajemnie uzupełniać. Komplementarność ta wymaga koordynacji na wyższym poziomie, przy uwzględnieniu strategicznych decyzji wynikających często z innych dokumentów, a odnoszących się również do obszaru rewitalizacji.
Proceduralno-institutionalna	Służy stworzeniu spójnego systemu realizacji, rozumianego jako połączenie sprawnych procedur oraz podmiotów odpowiedzialnych za wdrażanie konkretnych projektów.
Międzyokresowa	Odnosi się do spójności przedsięwzięć wdrażanych w poprzednim programowaniu, a tych projektowanych obecnie.
Źródła finansowania	Oznacza łączenie różnych rodzajów środków do realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

W niniejszym dokumencie uwzględniona została komplementarność przestrzenna, bowiem wszystkie projekty realizowane są na obszarze rewitalizacji, aby mogły silnie oddziaływać na tutejszych mieszkańców oraz rozwiązywać realne problemy tego obszaru. Mimo to jednak uwzględniono, że w wielu projektach miękkich - aby wzmagać realizację celu odnoszącego się do spójności społecznej - muszą brać udział osoby spoza obszaru rewitalizacji. Nie można bowiem dopuścić do rozprzestrzeniania się zjawiska wykluczenia społecznego i pogłębiania go przez działania rewitalizacyjne.

Realizacja przedsięwzięć rewitalizacyjnych gwarantuje też zapewnienie komplementarności problemowej. Występowanie tej komplementarności możliwe będzie również poprzez połączenie efektów oddziaływań przedsięwzięć podstawowych i uzupełniających. Zaproponowane przedsięwzięcia rewitalizacyjne odpowiadają również na zdiagnozowane problemy na obszarach rewitalizacji. W ramach przedsięwzięć z listy podstawowej przewidziano szereg projektów aktywizacyjnych – dotyczących sfery kulturalnej, edukacyjnej czy zawodowej mieszkańców obszarów rewitalizacji. Będą one prowadzone w istniejącej już infrastrukturze, na obszarach wiejskich – w świetlicach, a w Skaryszewie – w siedzibie Ośrodka Kultury. Jednak budowa nowej siedziby Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury pozwoli na prowadzenie tego rodzaju zajęć w lepiej przystosowanych i wyposażonych pomieszczeniach. Zagospodarowanie przestrzeni publicznych przyczyni się do stworzenia terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, które również będą mogły być później wykorzystywane do organizacji przedsięwzięć kulturalnych czy sportowych, aktywizujących i integrujących mieszkańców obszarów rewitalizacji. Modernizacja budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, w tym zabytkowych, przekłada się na ograniczenie ich energochłonności, a co za tym idzie pozwoli na poprawę

środowiska, zwłaszcza jakości powietrza. Jednocześnie polepszeniu ulegnie stan obiektów zabytkowych, stanowiących dziedzictwo kulturowe i historyczne. Rozbudowa szkół na obszarach rewitalizacji w Dzierzkówku Starym i Odechowie z kolei poprawi warunki nauki uczniów oraz pozwoli (dzięki stworzeniu sal gimnastycznych) na organizację zajęć sportowych. Stworzenie centrum usługowo-handlowo-wystawienniczego da możliwość wystawiania się i sprzedawania produktów lokalnych twórców, a jednocześnie wykreuje przestrzeń do prezentacji m.in. organizacji społecznych.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalną uda się osiągnąć dzięki współpracy różnych podmiotów w ramach realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Większość projektów zainicjowała Gmina Skaryszew, jednak zwłaszcza w przypadku projektów miękkich niezbędna jest współpraca między Gminą a jednostkami organizacyjnymi, jak Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury czy Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy. Dodatkowo niezbędne jest współdziałanie z organizacjami pozarządowymi z terenu gminy. Ponadto działania modernizacyjne w budynkach mieszkalnych wymagają zaangażowania wspólnot mieszkaniowych.

Komplementarność międzyokresowa zapewniana jest przez utrzymanie spójności celów, jakie były realizowane przez dotychczasowe przedsięwzięcia finansowane ze środków unijnych. Gmina w poprzedniej perspektywie finansowej nie opracowała programu rewitalizacji. Jednak uzyskiwała wsparcie finansowe na różnego rodzaju inwestycje infrastrukturalne, jak budowa i przebudowa dróg lokalnych, sieci kanalizacyjnej, odnowa centrów miejscowości, budowa remiz i świetlic oraz tworzenia przedszkoli. Wiele z projektów miękkich dotyczyło poprawy jakości nauczania w gminie.

W ramach komplementarności źródeł finansowania należy "uruchomić" zarówno środki publiczne pochodzące z budżetu gminy, ale i różnych programów ministerialnych (na poziomie krajowym), wojewódzkich czy wreszcie środki dostępne dzięki funduszom unijnym. Dokładnie możliwości uzyskania dofinansowania do poszczególnych projektów zostały przedstawione w podrozdziale dotyczącym ram finansowych Programu.

Tab. 39 Matryca powiązań projektów rewitalizacyjnych oraz pakietów przedsięwzięć z potrzebami rewitalizacyjnymi i z wyznaczonymi celami strategicznymi oraz operacyjnymi.

L.p	Nazwa projektu	Potrzeby rewitalizacyjne	Powiązanie z celem rewitalizacji
1	Tworzenie ładu przestrzennego poprzez zagospodarowanie terenu wzdłuż brzegu rzeki Kobylanki	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej
2	Modernizacja budynków mieszkalnych, w tym zabytkowych, wraz z ich termomodernizacją	Podjęcie działań ograniczających zużycie energii (np. wymiana źródeł ciepła, termomodernizacja)	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej II.2 Poprawa stanu środowiska
3	Przebudowa i rozbudowa infrastruktury sportowej oraz budynku administracyjno-socjalnego na Miejsko-gminnym stadionie sportowym	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców
4	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w mieście Skaryszew	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej
5	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowości Kobylany, Odechów, Dzierzków Stary, Gębarzów	Uporządkowanie terenów publicznych Zagospodarowanie terenów przestrzeni publicznych na cele odpowiadające zapotrzebowaniu społecznemu	II Rozwój infrastruktury usług publicznych i poprawa warunków życia II.1 Rozwój infrastruktury społecznej

6	Prowadzenie i organizacja zajęć integrujących społeczeństwo	Ograniczenie wykluczenia w sferze społecznej, zwłaszcza w kulturze	I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej
7	Aktywizacja działań artystycznych, kulturalnych i edukacyjnych na obszarach rewitalizowanych	Zwiększenie poziomu uczestnictwa w kulturze, ograniczenie wykluczenia w sferze społecznej, zwłaszcza w kulturze	I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej
8	Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarach rewitalizowanych	Rozwój systemu wsparcia zawodowego (zintegrowanego ze społecznym) osób pozostających poza rynkiem pracy	I Aktywna integracja mieszkańców I.1 Stworzenie oferty instytucji gminnych sprzyjającej rozwojowi mieszkańców I.2 Kreowanie przestrzeni do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i wspólnoty lokalnej

Źródło: opracowanie własne.

3.6 Indykatywne ramy finansowe

W ramach opracowywania Programu Rewitalizacji Miasta i Gminy Skaryszew przygotowano dwie listy przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Poniżej przedstawiono możliwości finansowania przedsięwzięć o charakterze podstawowym.

Tab. 40 Indykatywne ramy finansowe realizacji projektów głównych.

L.p.	Nazwa projektu	Szacowana wartość projektu[PLN]	Szacowany okres realizacji	Potencjalne źródła finansowania
1	Tworzenie ładu przestrzennego poprzez zagospodarowanie terenu wzdłuż brzegu rzeki Kobylanki	1 000 000,00	2017-2020	RPOWM 2014-2020 Gmina Skaryszew
2	Modernizacja budynków mieszkalnych, w tym zabytkowych, wraz z ich termomodernizacją	1 200 000,00	2017-2023	RPOWM 2014-2020 iWFOŚ, Środki prywatne, Gmina Skaryszew
3	Przebudowa i rozbudowa infrastruktury sportowej oraz budynku administracyjno-socjalnego na Miejsko-gminnym stadionie sportowym	10 000 000,00	2017-2023	RPOWM 2014-2020 NWFOŚ, Środki prywatne, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Gmina Skaryszew
4	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w mieście Skaryszew	300 000,00	2017-2023	RPOWM 2014-2020 NWFOŚ, Gmina Skaryszew
5	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej w miejscowości Kobylany, Odechów, Dzierzkówki Stary, Gębarzów	500 000,00	2017-2023	RPOWM 2014-2020, PROW 2014-2020 NWFOŚ, Gmina Skaryszew
6	Prowadzenie i organizacja zajęć integrujących społeczeństwo	50 000,00	2017-2023	RPOWM 2014-2020, NWFOŚ, Gmina Skaryszew

7	Aktywizacja działań artystycznych, kulturalnych i edukacyjnych na obszarach rewitalizowanych	200 000,00	2017-2023	RPOWM 2014-2020, Gmina Skaryszew, PROW 2014-2020, LGD, Ministerstwo Kultury
8	Aktywizacja społeczno-zawodowa osób wykluczonych i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarach rewitalizowanych	200 000,00	2017-2023	RPOWM 2014-2020, EFS 2014-2020, Gmina Skaryszew
Suma		23 450 000,00		

Źródło: opracowanie własne.

3.7 System wdrażania Programu Rewitalizacji

Skuteczny monitoring wdrażania zapisów Programu Rewitalizacji (dalej: PR) oraz jego ewaluacja (ocena, na ile założone cele i ich realizacja przyczyniają się do poprawy jakości życia mieszkańców obszarów rewitalizowanych oraz ogólnie w gminie) wymaga funkcjonowania podmiotu, który będzie koordynował i zarządzał tymi procesami: wdrażaniem zapisów PR, monitoringiem i ewaluacją. Na etapie prowadzenia prac nad opracowywaniem programu został powołany - w drodze zarządzenia Burmistrza - Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji dla Gminy Skaryszew. Obrady Zespołu zwołuje i prowadzi Przewodniczący Zespołu.

W Zespole zasiadają przedstawiciele organu wykonawczego, stanowiącego, przedstawiciele kluczowych jednostek organizacyjnych gminy, jednostek pomocniczych oraz przedstawiciele strony społecznej – reprezentanci organizacji społecznych i przedsiębiorcy. Choć dotychczas funkcjonujący Zespół został powołany tylko w celu opracowania dokumentu, to jednak planowane jest stworzenie drugiego ciała, zajmującego się monitoringiem i ewaluacją realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Wskazane byłoby, aby przynajmniej część dotychczasowego składu przeszła do nowego ciała, bowiem taki skład zapewnia skuteczne zarządzanie wdrażaniem programu oraz pozwoli na zintegrowanie i zapewnienie spójności procesu planowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji lokalnych polityk publicznych w gminie, jak również przewiduje udział interesariuszy procesu

rewitalizacji. Pozwoli to na możliwie szybkie reagowanie na zmiany oraz bariery w procesie wdrażania zapisów PR. Udział strony społecznej w pracach zespołu wzmocni na etapie zarządczym element partycypacji procesu. Spotkania Zespołu na etapie wdrażania zapisów dokumentu, zwoływane powinny być przez przewodniczącego nie rzadziej niż raz na rok⁶ oraz doraźnie w przypadkach istotnych zagadnień wymagających omówienia. Ta druga kategoria spotkań jest bardzo istotna, ponieważ wydaje się, że skoro Zespół posiada rolę opiniodawczą, to spotkania z nim mogą być organizowane również w celu uzgadniania przebiegu/zasięgu konkretnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

W cyklu rocznym Zespół będzie odpowiedzialny za opracowanie do końca pierwszego kwartału każdego roku raportu z postępów we wdrażaniu zapisów PR, uwzględniając przy tym ewentualne bariery w realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych, powody ich wystąpienia oraz rekomendowane środki zaradcze. Powinien zawierać także ogólną ocenę realizacji zapisów PR pod kątem skuteczności (czy udało się osiągnąć wyznaczone cele), efektywności (proporcji nakładów ludzkich, finansowych, rzeczowych do osiągniętych rezultatów) oraz trafności (czy dobór celów operacyjnych przełożył się na realizację celów strategicznych). Treść raportu należy publikować na stronie internetowej gminy, w tym w Biuletynie Informacji Publicznej. Monitoring i ewaluacja powinny wykorzystywać różnego rodzaju wskaźniki sytuacji gminy, w tym te, na podstawie których opracowano pogłębioną diagnozę obszarów zdegradowanych (aby zapewnić spójność i zachować logikę procesu rewitalizacji). Pierwszy raport należy sporządzić w marcu 2018 roku.

Dane do tworzenia wskaźników pochodzić będą - tak jak na etapie wykonywania pogłębionej diagnozy obszarów zdegradowanych - z Urzędu Miasta i Gminy, gminnych jednostek organizacyjnych, Komisariatu Policji, Powiatowego Urzędu Pracy. Jednocześnie część danych pochodzić może z Urzędu Statystycznego. Zebrane w ten sposób dane o charakterze ilościowym pozwolą na stworzenie obiektywnych i dających się porównywać wskaźników. Należy je jednak uzupełnić o dane jakościowe, uzyskiwane np. dzięki ankietom czy wywiadom pogłębionym z interesariuszami rewitalizacji.

Obsługę administracyjną Zespołu pracującego nad dokumentem zapewnia Referat Inwestycji, Funduszy Unijnych, Planowana Przestrzennego i Gospodarowania Mieniem Urzędu Miasta i Gminy Skaryszew. Po powołaniu Zespołu ds. Rewitalizacji Referat pełniłby nadal tę samą funkcję. Dodatkowo Rada Miejska przyjmowałaby roczny raport z wdrażania Programu Rewitalizacji, wszelkie zmiany w dokumencie oraz podejmowałaby uchwały

⁶ Na etapie opracowywania programu rewitalizacji Zespół spotykał się w cyklu kwartalnym.

warunkujące możliwości wdrażania przedsięwzięć rewitalizacyjnych (np. budżetowe). Burmistrz z kolei odpowiadałby za przygotowanie harmonogramu prac nad Programem, koordynował wdrażanie przedsięwzięć oraz prowadził procesy decyzyjne warunkujące możliwości realizacji Programu. Zespół ds. Rewitalizacji nie powinien się ograniczać jedynie do funkcji opiniotwórczej. Wydaje się, że na jego członków spada również konieczność promowania (rozumianego m.in. jako informowanie) idei rewitalizacji oraz zapisów Programu Rewitalizacji. Chodzi tu zarówno o poznanie dokumentu i potencjalnych jego efektów przez mieszkańców, ale i zainteresowanie ich nim oraz zaangażowanie do realizacji konkretnych działań. Zespół pełni w tym zakresie rolę niejako "społecznego eksperta ds. rewitalizacji" i w związku z tym musi upowszechniać wiedzę o tym zagadnieniu.

Spis tabel

Tab. 1 Zestawienie problemów gminy na podstawie pracy warsztatowej.	6
Tab. 2 Zestawienie najistotniejszych problemów obszarów rewitalizacji według respondentów badania ankietowego.	7
Tab. 3 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w ogólnej liczbie mieszkańców [%].	14
Tab. 4 Wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2013-2015 dla województwa mazowieckiego, powiatu radomskiego i gminy Skaryszew [%].	14
Tab. 5 Pracujący na 1000 ludności w latach 2013-2015.	16
Tab. 6 Poziom bezrobocia w gminach powiatu radomskiego w latach 2013-2015 [%].	17
Tab. 7 Przestępstwa stwierdzone przez Policję w latach 2013-2015.	17
Tab. 8 Wskaźnik przestępczości [‰].	18
Tab. 9 Współczynnik skolaryzacji brutto w latach 2013 - 2015 [%].	20
Tab. 10 Wyniki sprawdzianu szóstoklasisty w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].	20
Tab. 11 Wyniki egzaminu gimnazjalnego w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim w 2015 roku [%].	21
Tab. 12 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w rejestrze REGON w latach 2013 – 2015.	23
Tab. 13 Wykreślone podmioty gospodarcze w rejestrze REGON.....	23
Tab. 14 Przekroczenia poziomów dopuszczalnych wybranych substancji w obrębie strefy mazowieckiej.	24
Tab. 15 Mieszkania wyposażone w instalacje w stosunku do ogółu mieszkań [%].	27
Tab. 16 Obiekty zabytkowe w gminie Skaryszew.	27
Tab. 17 Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców – z uwzględnieniem ulic Skaryszewa i miejscowości gminy, gdzie występuje przekroczenie średniej wartości wskaźnika dla gminy [%].	28
Tab. 18 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	29
Tab. 19 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	30
Tab. 20 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	31
Tab. 21 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	32
Tab. 22 Udział osób bezrobotnych w ogóle mieszkańców gminy [%]- z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	33
Tab. 23 Udział osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%]- z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	34
Tab. 24 Udział bezrobotnych do 25 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	35
Tab. 25 Udział bezrobotnych po 50 r.ż. w ogóle bezrobotnych z terenu gminy [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	35

Tab. 26 Liczba Niebieskich kart na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	36
Tab. 27 Liczba czynów karalnych na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika przekraczających średnią gminy.	37
Tab. 28 Liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.	38
Tab. 29 Średni wynik sprawdzianu szóstoklasisty w 2015 r. [%] – z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.	39
Tab. 30 Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w 2015 r. [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.	39
Tab. 31 Wskaźnik przedsiębiorczości [‰] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika niższych niż średnia gminy.	40
Tab. 32 Udział obiektów pokrytych azbestem w ogóle budynków [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika wyższych niż średnia gminy.	41
Tab. 33 Udział budynków opalanych węglem w ogóle budynków zinwentaryzowanych na potrzeby opracowania Planu Gospodarki Niskoemisyjnej [%] - z uwzględnieniem wartości wskaźnika wyższych niż średnia gminy.	42
Tab. 34 Wskaźniki wykorzystane do wyznaczenia obszarów zdegradowanych w mieście i gminie Skaryszew.	43
Tab. 35 Liczba wskaźników spełniających kryteria degradacji obszaru dla poszczególnych ulic miasta Skaryszew i miejscowości wiejskich gminy.	45
Tab. 36 Tabela podsumowująca wskaźniki delimitacyjne dla obszarów rewitalizacji.	52
Tab. 37 Lista przedsięwzięć uzupełniających.	72
Tab. 38 Rodzaje komplementarności przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	73
Tab. 39 Matryca powiązań projektów rewitalizacyjnych oraz pakietów przedsięwzięć z potrzebami rewitalizacyjnymi i z wyznaczonymi celami strategicznymi oraz operacyjnymi. ..	76
Tab. 40 Indykatywne ramy finansowe realizacji projektów głównych.	78

Spis rysunków

Rys. 1 Zmiany liczby ludności w latach 2013-2015 w gminie Skaryszew na tle gmin powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego.....	12
Rys. 2 Ludność według płci i wieku w gminie Skaryszew w 2015 roku.....	13
Rys. 3 Osoby korzystające z pomocy społecznej w gminie Skaryszew z poszczególnych powodów w latach 2013-2015.	15
Rys. 4 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców z powodu niepełnosprawności, bezrobocia i ubóstwa w 2015 roku.....	16
Rys. 5 Kategorie przestępstw stwierdzonych przez Policję w powiecie radomskim w 2015 roku.	18
Rys. 6 Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców.....	22
Rys. 7 Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności.....	25
Rys. 8 Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności.	26
Rys. 9 Korzystający z sieci gazowej w % ogółu ludności.	26
Rys. 10 Obszary zdegradowane w gminie Skaryszew.	50
Rys. 11 Obszar rewitalizacji Skaryszew.	54
Rys. 12 Obszar rewitalizacji Dzierzkówek Stary.....	56
Rys. 13 Obszar rewitalizacji Kobylany.	58
Rys. 14 Obszar rewitalizacji Odechów.....	60
Rys. 15 Obszar rewitalizacji Gębarzów.....	62
Rys. 16 Cel strategiczny I i odpowiadające mu cele operacyjne.	67
Rys. 17 Cel strategiczny II i odpowiadające mu cele operacyjne.	68

Spis fotografii

Fot. 1 Debata nad projektem Programu Rewitalizacji.	9
--	---